

Directa

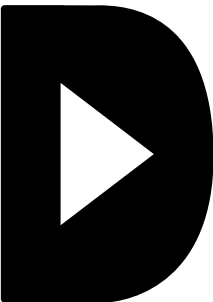
periodisme cooperatiu per la transformació social

Nº435 del 12/7 al 25/7 de 2017 2€

Crims de guerra pendents de justícia

Dos alts comandaments de la Guàrdia Civil implicats en la massacre d'escamots guerrillers antifranquistes van quedar impunes arran de l'amnistia de 1977 pàg. 4-11

Directa
periodisme cooperatiu per
la transformació social

EDITA
La Directa SCCL
C. Riego núm. 37 baixos esquerra
08014 Barcelona
Tel: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
DIPÒSIT LEGAL: B 16982-2016

Aquesta publicació intenta escriure amb un llenguatge no sexista i no androcèntric
La Directa no comparteix necessàriament les idees expressades als articles d'opinió

QUI SOM?

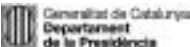
- A fons**
Grup d'investigació
- Miralls**
Gemma Garcia
- Cruïlla**
Vicent Almela, Guille Larios
- Impressions**
Isabel Benítez, Àlex Romaguera
- Roda el món**
Oriol Andrés, Roger Suso
- Expressions**
Misael Alerm, Àlex Romaguera, Daniel Bastús
- La indirecta**
Àlex Romaguera, Mariana Cantero
- Coordinació web**
Eloi Latorre, David Bou, Gemma Garcia, Maties Lorente
- Audiovisuals**
Sònia Calvó, Estel·la Marcos
- Fotografia**
Víctor Serri
- Il·lustració**
Ricardo Hermida, Lluís Ràfols
- Correcció**
Laia Bragulat
- Edició**
Jesús Rodríguez
- Projecte gràfic**
Lola Fernández, Gerard Casadevall, Diego Muñoz i Pau Fabregat
- Disseny gràfic i compaginació**
Pau Fabregat
- Administració i subscripcions**
Ester Mora
- Difusió i publicitat**
Ferran Domènech
- Comercial i distribució**
Paula Rodríguez
- Gestió web**
Jamgo Cooperativa Tecnològica

NUCLIS TERRITORIALS I MITJANS COL-LABORADORS:
Berguedà, Bages i Solsonès ('L'Apunt'); Gironès, la Selva, Pla de l'Estany i Baix Empordà ('L'Ariet'); Alt Empordà ('La Fissura'); Osona ('El Setembre'); Maresme; Baix Llobregat ('La Riuada' i 'Infobaix'); Alt Penedès, Baix Penedès, Anoia i Garraf ('Xarxa Penedès'); Vallès Oriental; Vallès Occidental; Barcelonès ('La Intervia'); El Camp; Terres de Ponent; Castelló; València; Palma; Eivissa; Menorca; Perpinyà i Terres de l'Ebre

CONTACTES:
General directa@directa.cat
Redacció redaccio@directa.cat
Subscripcions subscripcions@directa.cat
Publicitat publicitat@directa.cat
Distribució distribucio@directa.cat

PORTADA: Pau Pla Meseguer

La Directa rep una subvenció estructural de la Generalitat de Catalunya pel fet de ser un mitjà en llengua catalana, que suposa menys d'un 2% del pressupost. Per això hem de posar el seu logotip.

SUMARI

A FONS

4-11

Crims de guerra, pendants de justícia
El periodista Jordi Bigues reconstrueix la matança de quinze activistes sota les ordres de dos alts comandaments de la Guàrdia Civil entre 1947 i 1981. Els episodis es van viure a La Pesquera (Conca), el Mas Clarà (Pla de l'Estany) i la Farga de Bebié (Ripollès). Fotos de Toni Ferragut .Victor Serri.

MIRALLS

12-15

Entrevista a Éric Toussaint
Víctor Yustres entrevista el reconegut doctor en Ciències Polítiques per les universitats de Liège i París. El deute il·legítim, els microcrèdits, el TTIP i la capacitat d'incidència institucional de l'esquerra radical centren el diàleg. Fotografies de Freddy Davies.

IMPRESSIONS

16-18

L'ètica i l'experimentació animal
Les investigadores Daniela R. Waldhorn i Albert Giralt responen la pregunta: "Està justificada l'experimentació amb animals per a finalitats mèdiques o científiques?".

Esperanto, lluita d'avui i món de demà
Article de Guillem Gómez i Blanch.

CRUÏLLA

19-21

25 anys de l'escola de Lliurona
Aquest petit poble situat entre la Garrotxa i l'Alt Empordà celebra dues dècades i mitja del seu centre educatiu públic, rural i unitari. El veïnat reclama un nou edifici per poder deixar els barracons. Reportatge de Maties Lorente i Vicent Almela.

RODA EL MÓN

22-26

Canviar-ho tot a Gàmbia
Joan Ribas radiografia aquest país, d'on emigren milers de joves a la cerca del somni europeu.

Japó i el sistema imperial
Ferran Vargas analitza la dinastia nipona i la voluntat d'abdicar d'Akihito.

L'anàlisi de Marc Almodóvar
La crisi entre l'Aràbia Saudita i Qatar.

EXPRESSIONS

27-31

Roba estesa fins a l'adolescència
Marta Molas repassa alguns temes tabú de la cultura per a joves.

Brúixoles
El relat literari d'Ivet Eroles.

Ressenyes
Josep Pimentel ens porta la biografia de Sebastià Sunyer i Gavallda. Lectura d'un llibre d'Anna Muñoz i música de Brams.

INDIRECTA

32

Entrevista a Mercè Girona
Amant de la natura i educadora d'escola bressol, es va endinsar en l'ecologisme a partir de la instal·lació d'una deixalleria al seu barri d'Esplugues l'any 1982. Mariana Cantero parla amb ella sobre el compromís i les contradiccions de l'esquerra. Foto de Victor Serri.

Més que mil paraules

BRAIS G. ROUCO: Concentració a prop de l'edifici Grenfell, al barri de Notting Hill de Londres, dos dies després de l'incendi que va provocar la mort de 79 persones, segons un balanç provisional de Scotland Yard. El veïnat s'expressa, al final d'una manifestació, i demana responsabilitats pel que ha succeït al govern de Theresa May i al consistori londinenc.

Comunitat Directacoop

Mirar-nos al mirall i afrontar els abismes

Anna Celma | @Acelmamelero

Una de les voluntats de la DIRECTA és fer les coses de manera diferent. Escapar-nos, en la mesura del possible, de les formes de relacionar-se, treballar, construir... pròpies de les lògiques capitalistes. Reinventar-nos des dels fets. Per això som cooperativa, ens estructuram al voltant de l'assemblea i defensem valors no discriminators. Ara bé, sovint, és més fàcil desitjar una pràctica pulcra que no pas aconseguir-la. Un vessant en què volem aprendre i des- aprendre -perquè també tenim moltes motxilles per llençar en aquests camins de reconstrucció- és aquell que revisa la col·lectivitat amb visió de gènere. La nostra comunitat i la nostra convivència es veu travessada tot sovint pels masclismes, quotidians i sistèmics. Espais altament masculinitzats; perdre oportunitats d'aplicar la perspectiva feminista a tots els reportatges; l'eterna batalla de les cures reproductives versus les tasques productives; la revisió de rangs, rols i rutines; el trencaclosques horari i l'unicorn de la conciliació... No diem res nou ni hem descobert la sopa d'all. Hi ha

masclismes ancorats a l'ADN social, cultural, polític i econòmic que, de retorn, reproduïm a casa nostra. Sense deixar de banda que, per fer servir aquella frase massa gastada però prou habitual a les contrades de la militància social, el fet personal també és polític. Com a col·lectiu, tenim una responsabilitat que ha d'anar de la mà del treball individual de totes les que en som part. Podem canviar les formes públiques, però, sense una reflexió íntima i sincera, no anem enlloc. Com que ho volem tot i el desig no té límits, anhelem una autocrítica fructífera, sincera, honesta i que deixi espai a l'errada. Sense caure, no aprendrem a volar. Hem començat a fer un viatge juntes que, en el futur, pensem que ens ajudarà a mirar-nos al mirall i reflexionar sobre la imatge que ens retorna. Volem comptar amb més participació i visibilització de les dones de la DIRECTA. Continuar fent trampes al patriarcat amb el llenguatge, però mantenint una coherència en el femení genèric. Millorar les dinàmiques de les assemblees i cuidar-nos més entre totes. Volem afrontar l'abisme i transformar-lo.

Les píndoles

51

manifestants en presó preventiva arran de les protestes contra el G-20 a Hamburg

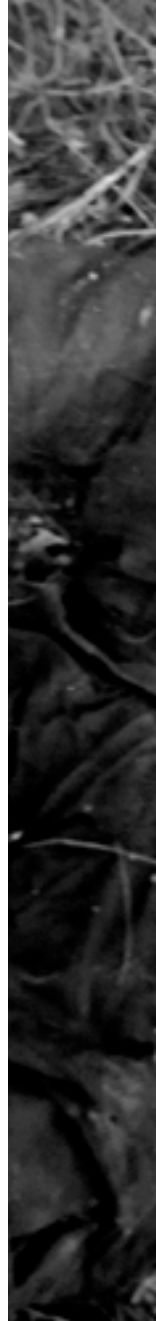
476

agents ferits, la majoria a causa de la inhalació dels gasos lacrimògens que havien llançat ells mateixos

L'espina

Vacances escolars?

Els maquis
Antoni Miracle,
Rogelio
Madrigal,
Francesc
Conesa i Martín
Ruiz, assas-
sinats al Mas
Clarà, a la co-
marca del Pla
de l'Estany, l'any
1960
/ ARXIU
MILITAR DE
BARCELONA

La recuperació de la memòria històrica a l'Estat espanyol s'ha centrat en el rescat de les persones assassinades i desaparegudes arran de la Guerra Civil, en la seva localització i identificació mitjançant l'exhumació. Recentment, el Parlament català ha anul·lat els quasi 64.000 consells de guerra celebrats a Catalunya entre l'abril de 1938 i el desembre de 1978 per ser contraris a la llei i vulnerar les exigències més elementals del dret a un judici just. De ben segur, aviat s'aconseguirà fer un pas més, la reparació dels danys causats i el retorn dels béns confiscats pel franquisme.

Altrament, es manté la impunitat dels autors dels assassinats extrajudicials i els responsables de la vulneració dels drets humans, protegits per l'amnistia de 1977 i, per tant, més difícils d'encausar. Mitjançant una investigació que se centra en dos episodis viscuts durant el franquisme i un durant els primers anys de democràcia, posem sobre la taula la vigència de la impunitat dels crims de guerra practicats per cossos armats a l'Estat espanyol. Ens centrem en actuacions de la Guàrdia Civil, un cos que s'integra dins la jerarquia militar del Ministeri de Defensa pel que fa als ascensos, la disciplina i les missions de caràcter militar, així com durant un estat de setge i quan s'entra en guerra oficialment.

S'entén com a crim de guerra l'assassinat, el linxament de combatents i la violació de les proteccions establertes pel dret internacional humanitari com el maltractament a persones civils detingudes il·legalment. Aquest tipus delictiu no prescriu mai. Mitjançant la documentació judicial, policial i militar, així com a través de testimonis i de l'obra d'historiadors com Josep Clara i Salvador F. Cava, hem aconseguit reconstruir tres episodis sagnants ocorreguts en tres moments diferents (1947, 1960 i 1981), en tres escenaris diferents i amb el resultat d'una quinzena de morts. Els indrets on es van perpetrar les matances: la Pesquera (Conca), l'any 1947, contra una agrupació guerrillera antifranquista; el Mas Clarà (Pla de l'Estany), l'any 1960, contra

un grup d'acció, i la Farga de Bebié (Ripollès), l'any 1981, contra un escamot dels GRAPO.

Al primer escenari, hi participa l'aleshores tinent Camilo Pajuelo Arteaga com a superior jeràrquic; al segon indret, l'aleshores capità José Blázquez Pedraza, i al tercer punt, ja en democràcia, ambdós comandaments són responsables directes, un com a general de brigada i l'altre com a tinent coronel respectivament. Tots dos van ser ascendits malgrat els crims comesos durant el règim de Franco.

Durant les dècades de resistència a la dictadura, els grups guerrillers podien anar uniformats o no, però es-

---

L'Estat espanyol
manté la impunitat
pels assassinats
extrajudicials,
protegits per
l'amnistia de 1977

Hem reconstruït tres
episodis sagnants
protagonitzats per
la Guàrdia Civil a
Conca, el Pla de
l'Estany i el Ripollès

CRIMS FRANQUISTES IMPUNES EN DEMOCRÀCIA

Dos alts comandaments de la Guàrdia Civil implicats en la matança de guerrillers antifranquistes van ser amnistiats i ascendits i, en democràcia, van dirigir l'execució d'un escamot dels GRAPO al Ripollès

Jordi Bigues | @La_Directa

taven clarament identificats. Tant, que la Guàrdia Civil va perpetrar l'estratègia -contrària al dret internacional- de formar *contrapartides* de falsos guerrillers per aconseguir identificar les persones civils que col·laboraven amb els maquis. La *Benemérita* tenia el protagonisme de la lluita contra la insurgència armada rural i la Brigada Político-Social, el de l'embat a la guerrilla urbana, ambdós cossos amb el suport logístic i judicial de l'exèrcit espanyol.

Hem intentat comptar amb el testimoni del tinent coronel José Blázquez Pedraza, amb qui hem parlat per telèfon. Té 84 anys i viu en un xalet d'una urbanització de Roses. S'està recuperant d'una operació d'extracció d'estómac i ha acceptat que l'entrevistéssim més endavant, un cop recuperat. També hem conversat amb la vídua de Camilo Pajuelo Arteaga, que ens ha confirmat que va morir l'any 1986 a Santa Cruz de Tenerife, després de diversos ascensos i de passar per les comandàncies de Santander i Sevilla.

Matança de guerrillers a La Pesquera

El primer episodi que hem reconstruït és un operatiu de la postguerra encapçalat pel tinent de la Guàrdia Civil Camilo Pajuelo Arteaga a la província de Conca que va acabar amb la mort de sis guerrillers. 34 anys més tard, el mateix comandament va participar a la massacre d'un escamot dels GRAPO al municipi gironí de la Farga de Bebié (Ripollès).

Dilluns 20 de gener de 1947. La Guàrdia Civil deté Andrés Ponce Ferrandis, de 46 anys, a La Pesquera, un poble situat al sud de Conca, fronterer amb el País Valencià, flanquejat per l'embassament de Contreras i a tocar de la N-III que uneix València amb Madrid. Per la seva complexió dèbil i la seva poca estatura -1,46 metres- era conegut com a *Andresillo*. El detingut és traslladat a la caserna de la Guàrdia Civil de Minglanilla, a quatre quilòmetres de La Pesquera caminant i a nou quilòmetres per carretera. *Andresillo* està casat i té un fill. És cosí de Rufina

Monteagudo Ponce, muller del líder guerriller Basiliso Patrocinio Serrano Valero -també conegut com a *Fortuna* i *el Manco de La Pesquera* (1908-1955)- des de 1933. Durant la Segona República, va ser cenetista, fill del metge del poble. Després de la guerra, es fa del Partit Comunista d'Espanya (PCE) i s'incorpora a l'Agrupació Guerrillera de Llevant i Aragó, fins que és afusellat a Paterna per la Guàrdia Civil després d'un Consell de Guerra l'any 1955.

Aquest relat està fet a partir dels informes de la Guàrdia Civil i de diferents membres del cos armat. L'historiador i professor de secundària Salvador F. Cava, autor dels monumentals volums de la història *Los guerrilleros de*

Malgrat les ràfegues de trets a La Pesquera, dos guerrillers trenquen l'encerclament, però cinc cauen abatuts

L'operatiu de la 'Benemérita' està comandat pel tinent Camilo Pajuelo Arteaga, que aleshores té 27 anys

Levante y Aragón, ens ha permès resumir i precisar els detalls dels fets gràcies a la seva obra.

Estovat per les pallisses que rep durant nou dies, *Andresillo* confessa ser l'enllaç amb els guerrillers i revela el cau on s'amaguen. Tot apunta que, d'entrada, pensava conduir-los a un campament guerriller abandonat, ja que tant el veïnat de La Pesquera com els responsables de la guerrilla ja sabien que estava detingut.

És la nit del dimecres 29 de gener. La lluna està en quart creixent. Han passat deu dies des de la detenció il·legal d'*Andresillo*, que no ha estat lliurat a l'autoritat judicial. Es prepara una operació de gran abast per enxampar el conjunt de la unitat guerrillera. Probablement, l'expectativa és capturar o abatre *el Manco de La Pesquera* o *Luis*, un dels responsables de la guerrilla. És dimecres i, tan sigil·losament com poden, mig centenar de guàrdies civils es preparen per envoltar el campament de la guerrilla, a quatre quilòmetres de La Pesquera. *Andresillo* encapçala la comitiva, potser amb les mans lligades, en tot cas vigilat, potser fent d'escut humà.

Les forces de la Guàrdia Civil són comandades pel tinent Camilo Pajuelo Arteaga -que aleshores té 27 anys-, fins a l'arribada del tinent coronel Jesús Miranda Guerra. Entre els màxims comandaments, també hi trobem el sargent Isidoro Arenas Rubio.

Els guàrdies es divideixen en dos grups per encerclar l'indret, molt ple de matolls. Els vigilants del campament s'adonen de la presència de la Guàrdia Civil i donen l'alerta, però és massa tard. L'únic front absent de vegetació no està ocupat pels assaltants, que s'esperen parapetats per disparar contra els que intentin fugir per aquell costat. Som a la Quebrada del Morrón, on hi ha bona part de la unitat guerrillera dirigida per *Luis*, que en el moment de la intervenció de la *Benemérita* no es troba al campament perquè està executant una operació insurgent a Requena.

És de matinada. Fa un fred que pela, de ben segur, sota zero. Els homes de Pajuelo Arteaga s'apropen »

COMBATENTS ABATUTS

En l'incident de La Pesquera hi van morir sis guerrillers però dos d'ells mai van poder ser identificats.

VICENT BOIX I BOIX
(21 ANYS)

Conegut com a *Ismael* i *Raimundo*. Segurament, era del barri de Patraix (València). S'incorpora a les guerrilles després de desertar del servei militar obligatori.

FIDEL VILLENA
(21 ANYS)

Àlies *Julio*. Veí del municipi de Mira (Conca). S'incorpora a la guerrilla l'1 de novembre de l'any 1946.

MANUEL

Àlies *Guitarra* o *Pepito el Madriles*. Natural de Madrid o província. El trobem a la guerrilla el 1944, procedent de l'Estat francès, amb els grups *Delicado* i *Capitán*. Amb la creació de l'Agrupación Guerrillera de Levante, l'agost de 1946, li assignen la direcció del grup guerriller establert a les Hoces del Cabriel.

ANDRÉS PONCE FERRANDIS
(46 ANYS)

Conegut com a *Andresillo*. Natural de La Pesquera, fill de Tomás i Teodora. Nascut el 1901, casat i pare d'un fill. La seva tomba ha estat localitzada al cementiri de La Pesquera.

» a una cabana on creuen que hi ha una dotzena de guerrillers; en realitat, són set. Comença el tiroteig. El sargent Arenas Rubio decideix llançar una granada Lafitte, la més emprada pels integrants de l'exèrcit franquista. La cinta que funciona com a retardant de l'explosió s'enreda amb la branca d'un pi i la granada esclata prop del sargent, que queda mal ferit juntament amb un altre guàrdia. Arenas Rubio, posteriorment, es farà especialista en *contrapartides* (guàrdies civils disfressats de guerrillers que *caçaven* les persones que col·laboraven amb les guerrilles).

Malgrat les ràfegues de trets, un parell de guerrillers aconseguixen trencar l'encerclament, però cinc d'ells cauen abatuts. El sisè mort és *Andresillo*, l'enllaç que havia acompanyat la Guàrdia Civil al cau, segurament una persona que resultaria incòmoda com a testimoni de la matança. Al bàndol de la Guàrdia Civil, a més del ferit per la granada, amb múltiples impactes de metralla al cos i la galta dreta, hi ha un altre guàrdia masegat també per metralla i un tercer per rascada de bala. El tinent Pajuelo Arteaga va patir una lesió al dit índex de la mà dreta.

Arran de l'atac al campament, se succeeixen una sèrie de detencions per la comarca. Una seixantena de veïns i veïnes van passant per la caserna de Minglanilla, on els espera el tinent Pajuelo Arteaga. Algunes d'aquestes persones, per no ser detingudes, fugen a València; d'altres, a l'exili, però, des d'aleshores, els guerrillers no tornaran a fer servir la zona que havia liderat *el Manco de La Pesquera*. El cap guerriller tardarà cinc anys a caure en mans de la Guàrdia Civil i ser jutjat i condemnat a mort a València en un judici militar. Integrants del mateix cos de la *Benemèrita*, sis guàrdies i un capità, seran els encarregats del seu afusellament.

Després de l'operació, el tinent Pajuelo Arteaga és ascendit i premiat. El 15 de febrer de 1947 el *Generalísimo* Franco li atorga la Creu del Mèrit Militar amb distintiu blanc. Posteriorment, continua participant en els operatius i les ràtzies contra els maquis com a cap de línia a

Villanueva de La Jara i Huete. A partir d'aquí, en perdem el fil. Dècades més tard, Pajuelo Arteaga és ascendit a tinent coronel i cap de la 112 comandància de la Guàrdia Civil a Santa Cruz de Tenerife. El 24 de maig de 1980, segons el Reial Decret 1012/1980, el tinent coronel és ascendit novament a general de brigada. Aquesta vegada, irregularment, ja que l'ascens vulnerava la Constitució i les normes aprovades recentment, que l'haurien obligat a fer una sèrie de cursos preparatoris, segons van denunciar altres comandaments del cos.

El gener de 1981, és nomenat general en cap de la IV Regió Militar, després d'estar en situació de "disponible forçós" i substituir Isabelino Cáceres Ruiz, un altre

Una seixantena de veïns són interrogats a la caserna de Minglanilla i alguns fugen cap a València per evitar la ràtzia

Dècades més tard, Pajuelo Arteaga és ascendit a tinent coronel i cap de la 112 comandància, a les illes Canàries

Restes del mas on va néixer 'el Manco de La Pesquera'. A la dreta, caserna de la Guàrdia Civil a Minglanilla i plaques d'homenatge a d'altres combatents republicans / JORDI BIGUES

El maletí del 23-F i l'assalt al Banco Central

Tres mesos després de l'intent de cop d'Estat del 23-F, la seu principal del Banco Central a la plaça Catalunya de Barcelona és assaltada per una desena de persones armades, moltes d'elles mercenàries, però que en un primer moment es tem que siguin guàrdies civils. Pajuelo Arteaga va formar part del gabinet de crisi que es va crear per a l'ocasió. El primer objectiu dels assaltants era recuperar una maleta que hi havia a la cambra de seguretat de l'entitat bancària, on s'amagaven documents relacionats amb la trama civil i militar del cop d'Estat. Quan els assaltants van obrir la maleta i van veure els documents que contenia, haurien temut per la seva vida. Van demanar dos avions, un a l'aeroport de Barajas i l'altre al Prat, mitjançant els quals s'hauria d'alliberar el tinent coronel Antonio Tejero i tres colpistes més, amb destinació a l'Argentina. Un dels aparells serviria per transportar els assaltants.

Pajuelo Arteaga, integrant d'una unitat de crisi reunida al Banc de Bilbao de la plaça Catalunya, va parlar

per telèfon amb el cap de l'assalt i va demanar conversar directament amb el capità Gil Sánchez Valiente de la Guàrdia Civil, que, com a participant al cop d'Estat del 23-F tres mesos abans, es mantenia en la clandestinitat i es temia que fos un dels integrants del grup assaltant del banc. Temps enrere, Gil Sánchez havia estat sota les ordres de Pajuelo. Presumptament, Sánchez hauria aconseguit manllevar la maleta. Fonts citades pel diari *El País* van assegurar que, durant aquelles dates, l'havien vist a Andorra la Vella amb un maletí de color negre a les mans. Hauria custodiat els documents a Miami fins a l'any 1987, quan va retornar amb la seva família a territori espanyol i es va lliurar al Cos Nacional de Policia. L'any 1982, Pajuelo Arteaga va passar a la reserva activa, com quasi tots els generals de brigada que havien començat la carrera militar allistant-se a l'exèrcit franquista en el transcurs de la Guerra Civil. El 3 d'agost de 1986, va morir a les Illes Canàries, segons ens ha confirmat la seva vídua.

expert en la lluita contra els guerrillers que, posteriorment, s'incorporarà a la lluita contra la insurgència basca. El 5 de maig de 1981, ja com a general en cap, rep una nova condecoració, la Cruz de San Hermenegildo, i destaca com un dels alts càrrecs que no es van sumar a l'intent de cop d'Estat d'Antonio Tejero, el 23 de febrer d'aquell mateix any.

Maquis cosits a trets al Mas Clarà

En el segon episodi reconstruït hi trobem el capità de la Guàrdia Civil José Blázquez Pedraza, qui va liderar l'assalt a la masia Mas Clarà (Pla de l'Estany), amb un balanç de quatre membres del maquis massacrats. 22 anys més tard, el mateix responsable policial va participar en un operatiu contra els GRAPO a la Farga de Bebié (Ripollès).

30 de desembre de 1959. A dos quarts de cinc de la tarda, la Guàrdia Civil del destacament de Lladó (Alta Garrotxa) rep notícia de la presència d'un grup de persones uniformades amb granotes, passamuntanyes i botes de muntanya als marges del Manol, un riu de l'Alt Empordà, afluent de la Muga. L'alarma salta davant noves informacions que apunten a un escamot que ha creuat la frontera que separa les dues catalunyes i que, segons sembla, pretén dirigir-se a Barcelona.

Diverses guarnicions de la Guàrdia Civil posen en marxa un dispositiu extraordinari que mobilitza tots els agents disponibles a Figueres, l'Escala i Girona. Després, s'hi incorporen els de Tremp, Manresa, Lleida i Barcelona. La notícia que són guerrillers fa que tan sols es mobilitzin guàrdies solters per la recerca, ja que es considera que els guerrillers són molt perillosos i no es vol posar en risc agents que tinguin càrregues familiars. El Cos Nacional de Policia espanyola i la seva Brigada Político-Social se sumen al contingent. Es creu que els guerrillers detectats són cinc, com a mínim, i se sospita que Francesc Sabaté Llopart -més conegut com a Quico Sabaté- forma part del grup d'acció.

Els objectius d'aquest grup de maquis eren un misteri per a la Guàrdia Civil. Recentment, la DIRECTA va revelar »

» una sèrie de proves que apuntarien a la intenció de segrestar els germans Antonio i Vicente Juan Creix, responsables de la Brigada Político-Social, que, segons una filtració, havien de compartir taula durant el dinar del dia de Reis. Dues persones col·laboradores dels maquis vigilaven els moviments de Vicente Juan Creix, que vivia al número 83 del carrer Major de Sarrià. Una d'elles era veïna de l'escala i l'altra treballava a la ferreteria Burrull, als baixos de l'habitatge on el comissari feia vida marital amb Carme de Luis. Contradictòriament amb aquesta tesi, no s'entén perquè els guerrillers anaven uniformats, ja que la vestimenta els dificultaria l'arribada a Barcelona.

Quico Sabaté, en aquells temps, havia constituït una nova organització, el Moviment Unificat de Resistència (MURLE), que el 19 de desembre s'havia reunit amb el Front Revolucionari Ibèric per impulsar una nova onada d'accions contra la dictadura. El MURLE havia fixat el seu primer cop d'efecte pel dimecres 6 de gener. Havia de ser un "acte espectacular" per iniciar una nova dècada.

Quatre dies després de passar la frontera, tres d'ells totalment amagats, són encerclats al Mas Clarà del municipi de Palol de Revardit, a la comarca del Pla de l'Estany. La reconstrucció del que va passar allà no té més testimonis que els de la Guàrdia Civil, que atribueix la mort del tinent Francisco Fuentes Castilla-Portugal als atrinxerats.

Fins i tot el diari feixista *Los sitios de Gerona* arriba a difondre que alguns dels guerrillers duïen bales de la metralladora Thompson de Quico Sabaté. Segons versions de la Guàrdia Civil, Sabaté s'havia escapolit a la nit, sol o acompanyat, i havia abandonat els seus companys. El dimarts 5 de gener, va ser cosit a bales a Sant Celoni, on havia arribat, ferit, després de segrestar un tren.

Hi ha diferents versions sobre el que va passar aquella nit. El comandament de l'atac es va fer des del Mas Verdera, situat a les immediacions, on anaven apareixent diferents comandaments, excitats per la imminent captura de Sabaté. La veu cantant la portava el capità José Blázquez Pedraza, però, a més, hi havia els tinentes Francisco Fuentes i Lorenzo Gómez Arcediano i els tinentes coronels Rodrigo Gayet Girbal i Antonio Álvarez Castillo. També alguns responsables de la Brigada Político-Social: Pedro Polo Borreguero, Eduardo Quintela, Vicente Juan Creix i Antonio Juan Creix.

El capità Blázquez Pedraza havia nascut a Toledo l'1 de desembre de 1932. És a dir, aleshores tenia 28 anys i ara en té 84. Era capità des del 30 d'octubre de 1958. Posteriorment a la seva participació als fets del Mas Clarà, va ocupar diferents responsabilitats a la jerarquia de la *Benemérita* i es va casar amb Marta Fassier Romañach, amb la qual tingué dos fills. Fassier ha sigut una empresària hostalera. Entre els seus negocis han figurat els hotels Almadrava Park, la Caravel·la de Roses i diferents urbanitzacions.

Al Mas Clarà, hi vivien dues persones que feien de masoveres, Joan Sala Matas, de 28 anys, i Balbina Alonso Ribas, de 27. Eren del municipi veí de Sant Medir. Amagades sota matalassos, segons la versió oficial, no van veure ni confessar el que havia passat, tot i que Balbina va ser ferida per una bala de la Guàrdia Civil.

Els militars es van fer càrrec dels cadàvers, que van ser traslladats al cementiri de Girona, on els tinentes

metges militars Joan Sambola Casanovas i Ricard Ros Oller van fer les autòpsies. Els quatre havien estat metrallats, malgrat que no es va comptabilitzar la quantitat de trets rebuts.

De fet, van ser quatre soldats i un caporal els que van fer la feina. Un dels soldats, el banyolí Francesc Mayolas, va deixar testimoni de la ubicació dels cadàvers. El cos de Francesc Conesa es va recollir al costat dret de la casa; Antoni Miracle i Rogelio Madrigal eren

a mitja pujada del camí que, passant per Can Parades i Can Verdera, arriba a l'Església de la Mota, i Martín Ruíz, a prop del canal de drenatge que hi ha menys de cent metres abans d'arribar al Mas Clarà.

És difícil entendre com els cadàvers van anar a parar a punts tan allunyats de la casa on oficialment havien estat encerclats i abatuts. Segons una altra versió explicada per un veí que vivia al costat del lloc dels fets i que els va investigar posteriorment, els detinguts haurien estat traslladats a la caserna de Girona i, posteriorment, vius o morts, retornats al Mas Clarà. Reunits novament, els quatre cadàvers van ser fotografiats davant una pallissa de Can Verdera, al costat del camí d'accés.

La Guàrdia Civil i la Brigada Político-Social esperaven trobar Quico Sabaté al Mas Clarà, al Pla de l'Estany, l'any 1960

El capità Blázquez Pedraza i els germans Creix participen a l'assalt que acaba amb quatre maquis morts

Execució d'un escamot dels GRAPO a les Llosses

En el tercer episodi, ja en democràcia, hi retrobem el tinent coronel Camilo Pajuelo Arteaga i el capità José Blázquez Pedraza -responsables dels dos episodis sagnants durant el franquisme. Van comandar una ràtzia que va acabar amb quatre persones mortes l'any 1981 a la comarca del Ripollès.

Dimecres 17 de juny de 1981. La Guàrdia Civil, en quatre hores, mata quatre persones a La Farga de Bebié, al municipi de les Llosses. Un cinquè membre del grup aconsegueix escapar. La Policia Nacional espanyola el matarà mesos més tard al barri de Vallcarca de Barcelona.

Són tres quarts de quatre de la tarda. Encara no ha acabat l'edició del migdia del *Telediario*. Una parella de joves s'acosta a la Fonda-Bar de la Farga. El noi entra i demana un got de llet, mentre la noia vigila fora. A aquestes hores, la majoria de gent és a casa, però no criden l'atenció perquè la presència d'excursionistes és força habitual a la zona. La noia porta uns texans recollits fins als genolls i un jersei blanc amb franges »

MENÚ DEL DIA

al KOP DE MÀ

cuina casolana
opció vegetariana
preus populars

C/Riego 4
SANTS

Qui necessita més els teus diners? Un gran banc? o la senyora Rosalia?

OIKO CREDIT

www.oikocredit.cat

Finances Ètiques Cooperatives

productos de la tierra

El portal de venda de productes dels PPCC

www.productesdelaterra.cat

bodega **La Riera**

OBRIM CADA DIA

AV. VALLCARCA 81

VIN, VERMUT, TAPES I CERVESES ARTESANES

-ENTITAT CULTURAL SENSE ANIM DE LUGRE-

CUINA DE BARRI

ESMORZARS
MENÚ AL MIGDIA
CARTA DE NIT
OPCIÓ VEGETARIANA
BEGUDES DE LA TERRA
CERVESES ARTESANES
CULTURA POPULAR

C/PEREIRA 20, BARCELONA, 08014
SANTS, PAÏSOS CATALANS
93 432 16 13 WWW.FDE.CAT

Dues imatges comparatives del Mas Clarà, l'any 1960 i actualment / TONI FERRAGUT

COMBATENTS ABATUTS

ANTONI MIRACLE GUITART
(29 ANYS)

Neix a Bràfim (Alt Camp) el 20 de novembre de 1930. Detingut a Barcelona el 9 de març de 1955 en caure la impremta de *Solidaritat Obrera*, el diari clandestí de la CNT. Quan va sortir en llibertat provisional, el novembre de 1957, va travessar la frontera. El 1958, va ser secretari de les Joventuts Llibertàries a Lió i, l'any següent, a Clermont-Ferrand, on treballava de paleta. Tenia un germà bessó.

ROGELIO MADRIGAL TORRES
(27 ANYS)

Neix a l'Hospitalet de Llobregat el 5 de novembre de 1933. Residia a Dijon, on treballava de paleta. Havia desertat de l'exèrcit espanyol a la caserna de la Seu d'Urgell l'any 1956.

FRANCESC CONESA ALCARAZ
(39 ANYS)

Identificat amb el nom fals d'*Antonio Sánchez Sánchez*. Neix a Barcelona el 21 de desembre de 1921. Residia a Lió, on treballava de xofer. Havia creuat la frontera l'any 1950. Casat i amb dos fills.

MARTÍN RUIZ MONTOYA
(20 ANYS)

Identificat amb el nom fals d'*Amador Torres Gil*. Neix a Provins, a la regió de l'Illa de França, el 13 d'abril de 1939. Tenia nacionalitat francesa, era fill de republicans procedents de Balsareny i vivia a la perifèria de Lió.

Plànol elaborat per la Guàrdia Civil on s'assenyala la ubicació dels cadàvers. A la dreta, el llistat d'objectes requisats, on hi consten fotografies de Durruti i de Companys / ARXIU MILITAR DE BARCELONA

Al cementiri vell de Girona, hi ha diverses plaques d'homenatge a les víctimes del Mas Clarà / TONI FERRAGUT

COMBATENTS ABATUTS

Les persones mortes a la Farga de Bebié són quatre membres dels GRAPO, tres d'elles gallegues i una catalana. El cadàver d'Antonio Cabezas mai va ser reclamat.

DOLORES CASTRO SAA
(24 ANYS)

Nascuda a Cargamala, Mondariz, Pontevedra. Enterrada el 19 de juny de 1981 a l'Hospitalet de Llobregat. Es va integrar a la lluita antifeixista amb la Unió de Joventuts Antifeixistes. Va ser empresonada i es va integrar als comandos dels GRAPO en sortir de la presó.

ALBINO GABRIEL LÓPEZ
(23 ANYS)

Nascut i enterrat a Vilarello, a la província d'Ourense.

ROBERTO LIÑEIRA OLIVEIRA
(22 ANYS)

Nascut el 19 de gener de 1959 i enterrat a la Corunya.

ANTONI CABEZAS BELLA O DEYA
(29 ANYS)

Nascut a Barcelona, treballador de la construcció i sindicalista al Baix Llobregat. Segons el sumari judicial, va ser enterrat a Ripoll, però les seves dades no consten al registre del cementiri.

» grogues, com descolorides, i ell també porta texans. La presència de dues persones estranyes només crida l'atenció de la Guàrdia Civil.

El dia abans, dimarts 16 de juny, al matí, s'havia produït un tiroteig entre tres persones i diversos membres de la Brigada Antiterrorista del Cos Nacional de Policia espanyola davant del número 150 del carrer Verdi, al barri de Gràcia de Barcelona. Totes les forces de seguretat estaven en alerta perquè Roberto Liñeira Oliveira, integrant dels Grups de Resistència Antifeixista Primer d'Octubre (GRAPO), s'havia escapat del lloc dels fets, ferit de bala en una cama.

En aquell temps, a la Farga de Bebié, una colònia tèxtil del riu Ter fundada pel suís Edmond Bebié el 1895 i tancada el 2008, hi vivien prop de tres-centes persones i, des de 1956, hi havia una caserna de la Guàrdia Civil, ubicada en unes instal·lacions facilitades per l'empresa tèxtil. En aquesta localitat, els guàrdies eren necessaris per vigilar el pas de la frontera pel coll d'Ares, un punt per on entraven contrabandistes i, sobretot durant el franquisme, lloc de pas de guerrillers provinents de tot el territori de l'Estat espanyol.

Tornem als esdeveniments del 17 de juny de 1981. Un caporal i un agent demanen a la parella que els acompanyin a identificar-se a la caserna, al *puesto* de la Guàrdia Civil. Sense oposar resistència, el noi i la noia accepten acompanyar-los. El seguici és encapçalat pel caporal i l'agent tanca la comitiva. Creuen la Palanca, la passarel·la de fusta sobre el riu Ter que uneix les dues parts de la colònia tèxtil. Ningú no els va veure mai més vius.

Segons la versió de la Guàrdia Civil reproduïda pel diari ABC, després d'entrar a la caserna, el caporal va atendre una trucada telefònica. Mentre el jove era escorcollat per l'altre agent, la noia, suposadament, va treure una pistola que portava amagada al clatell i va disparar al guàrdia, mentre el caporal, suposadament, tirava a terra el noi. Un tercer guàrdia, que observava des d'un altell i que no es trobava a la vista dels retinguts, va disparar una ràfega de fusell metrallador. El noi i la noia van quedar estesos a terra, morts, i un dels guàrdies restà ferit, presumptament pels trets de la noia.

El Guàrdia Civil ferit amb un tret al ventre va ser traslladat a la Creu Roja situada a set quilòmetres de La Farga de Bebié, en direcció a Campdevànol. El caporal, pres d'un estat d'angoixa, va ser atès a la mateixa fàbrica, també d'una raspadura al cap.

Segons un comunicat oficial emès per la Direcció General de la Guàrdia Civil, la versió és una mica diferent. *“En el interior del puesto, cuando se iba a proceder a su registro, ambos sospechosos hicieron uso de las armas que tenían ocultas: uno, en una pierna [portava texans], y la joven bajo la gorra visera que cubría su cabeza”*. *“Lograron herir al guardia civil don Juan Martínez Pérez”*, malgrat que no s'aclareix si el tret podria procedir del subfusell del tercer guàrdia. *“Las armas de los sospechosos eran una pistola Llama, del calibre 7,65 y una pistola Star, del calibre 9”*, concreten.

L'arribada de Blázquez i Pajuelo

El comunicat oficial dibuixa un escenari en què tot ha transcorregut abans de l'arribada a La Farga de Bebié dels caps de la Guàrdia Civil, entre ells, el tinent coronel José Blázquez Pedraza, cap de la comandància de Girona, i el general Camilo Pajuelo Arteaga, cap de la IV Zona, és a dir, Catalunya. S'han desplaçat fins allà des de Girona i Barcelona, a més de cent quilòmetres. Malgrat que el suposat motiu de la seva presència a la Farga de Bebié és la mort de dos joves gallecs dins el *puesto* de la Guàrdia Civil, en realitat, han estat alertats de la hipotètica presència del cap dels GRAPO, el madrileny Enrique Cerdán Calixto, entre els localitzats. Per aconseguir detenir-lo, arriben reforços d'arreu de Catalunya, gossos especialitzats en la localització d'individus, motos tot terreny i inspectors de la Brigada Central Antiterrorista procedents de Madrid, que mantindran la recerca els dies posteriors.

Es creu que el grup està format, com a mínim, per quatre o cinc joves. Els guàrdies es van desplegant amb

nerviosisme per *caçar* els altres dos o tres membres. A un dels guàrdies, se li escapa un tret a l'abaixador del tren. Sembla que Cerdán s'ha reunit amb els militants -els morts i els fugits-, probablement els ha acostat amb un cotxe o una camioneta i s'ha escapolit. La recerca s'amplia, ja que es creu que el cap del grup armat ha fugit cap a Vic -on la policia suposa que els GRAPO disposen d'un pis franc- amb el vehicle en què haurien arribat els membres de l'escamot.

Cap a dos quarts de set de la tarda, un grup més nombros de guàrdies inicia una batuda pel nord de la colònia tèxtil. Sortint de la Farga per carretera, es pot accedir a la via de tren i, després de seguir-la un quilòmetre, arribar al paratge anomenat la ribera de la Fogonella, lloc habitual d'acampada, al qual s'accedeix per l'estret camí acotat per la via fèrria.

El dia abans, el dimarts a la tarda, uns veïns havien observat que el grup de joves havia acampat prop de la ribera de Fogonella i fins i tot havia preguntat pels horaris dels trens amb direcció a Ripoll. El matí de dimecres, el noi s'havia acostat a la Fonda-Bar de la Farga per comprar un cartró de tabac de la marca Ducados i havia passejat pel voltant de la fàbrica i la caserna.

Els guàrdies van preguntar a les habitants de l'anomenada Torre Blanca sobre la presència de persones estranyes, però la resposta va ser inconcreta, segons consta a la narració oficial dels fets. Just a la part superior del revolt que forma la riera, els sis primers guàrdies que encapçalaven la marxa van localitzar una tenda d'acampada. Segons aquesta versió, van cridar: *“Alto, es la Guardia Civil”*. Com a resposta, haurien rebut un tret. Cap guàrdia no va resultar ferit i els dos joves de la tenda van ser cosits a bales. Quan, a la nit, els cadàvers van ser retirats dins de sacs, enmig d'un aiguat, testimonis presencials van observar el cadàver d'un d'ells amb la cara desfigurada per l'impacte d'un tret a cada galta, cosa que fa pensar que potser no va ser tirotejat a distància.

Al comunicat oficial, la Guàrdia Civil va informar que, dins la tenda, havien trobat una pistola *star* llarga de 9 mil·límetres, un revòlver *Smith & Wesson* del calibre 32, llibres, revistes i una quantitat de diners no especificada. S'oculta, però, que també van confiscar un subfusell Z-62 i uns papers que van permetre localitzar i matar Enrique Cerdán Calixto, considerat el cap màxim dels GRAPO, el 5 de setembre de 1981 al

Les integrants dels GRAPO van morir a la petita edificació del fons (antic 'puesto' de la Guàrdia Civil) / JORDI BIGUES

La Palanca és una passarel·la de fusta que creua el riu Ter a la Farga de Bebié / J.B.

número 14-16 del carrer Rubens del barri de Vallcarca de Barcelona.

Liquiden un escamot batejat al barri de les Corts

Amb les quatre morts de la Farga de Bebié, el tinent coronel José Blázquez Pedraza i el general Camilo Pajuelo Arteaga donen per tancada una cadena d'esdeveniments que havien començat el 2 de setembre de 1980, nou mesos abans, al barri de les Corts de Barcelona. A l'alçada del número 81-85 de l'avinguda Carles III, tres joves amb la cara descoberta disparen, un d'ells amb metrallera, contra un Seat 124 de color negre. Dos soldats hi traslladen el general Enrique Briz Armengol, de 64 anys, cap del cos d'intendència de la IV Regió Militar. El general morirà a l'acte i un soldat que l'acompanyava, dos dies després.

La confluència d'aquesta avinguda amb el carrer Sabino Arana constitueix -aleshores i ara- un punt negre circulatori que obliga a reduir la marxa. Un *cedeixi el pas* afecta un dels tres carrils circulatoris. La presència d'una estació de servei a les proximitats encara complica més la circulació a la zona. A l'atemptat, hi participen dues o tres persones i un vehicle de suport, malgrat que els membres dels GRAPO abandonen l'indret a peu, a través del pont de vianants que creua l'avinguda.

Inicialment, la policia identificarà Enrique Cerdán Calixto (26 anys) com un dels autors, però, posteriorment, s'adjudicarà l'atemptat a Albino Gabriel López (23 anys) i Roberto Liñeira Oliveira (22 anys), morts a la Farga de Bebié. El tercer acusat de l'atemptat, José Jiménez Fernández, conegut amb el nom d'*El tigre*, serà jutjat i condemnat el maig de 1982, després de ser detingut arran de la mort d'un altre general a Madrid, Andrés González Suso.

Setmanes abans de les morts a la Farga de Bebié, el di-lluns 4 de maig, al barri del Turó de la Peira de Barcelona, dos membres dels GRAPO amb granotes blaves i pistoles havien atemptat contra dos guàrdies civils uniformats: el sergent Justiniano Fernández Pesado (43 anys) i el número Francisco Montenegro Giménez (44 anys). Eren a l'interior del bar La Parra, al passeig de Fabra i Puig 397, cantonada amb el carrer Hedilla, prenent un cafè i els atacants prenen una cervesa a la mateixa barra. Els van disparar i rematar al terra i es van apoderar de dos subfusells Z-62 fabricats a Eibar per l'empresa Star Bonifacio Echeverría SA, probablement els mateixos que es van recuperar poc després amb la mort de cinc membres del GRAPO, quatre al Ripollès i un (el cap del grup) al barri de Vallcarca. ●

Dolores Castro, membre de l'escamot, estaria enterrada al nínxol 524 del cementiri de l'Hospitalet de Llobregat / VÍCTOR SERRI

Suport als guerrillers a la comarca del Ripollès

Part de la repressió per la presència d'activitat guerrillera a la zona l'ha patida el veïnat de la comarca. A finals de l'any 1956, van detenir vuit veïns per col·laborar amb els Grups d'Acció de Quico Sabaté. L'historiador Josep Clara ha deixat constància documental de les acusacions a les persones que donaven suport a la insurgència. A Setcases, van detenir Josep Molas, un pagès de 32 anys. Durant el registre al seu mas, es van localitzar paquets de propaganda antifranquista i llibres llibertaris. Sota tortura, Molas va confessar haver fet d'enllaç amb Barcelona, Prats de Molló i Sant Joan de les Abadesses i haver fet de guia de muntanya. A Can Barraca de les Vinyes, a Sant Joan de les Abadesses, van detenir els germans Ramon i Pere Bartés, de 25 i 24 anys respectivament. Van ser acusats d'alimentar i acollir guerrillers llibertaris. La detenció es va estendre a l'ocupant anterior del mas, Pere Fonts, localitzat a Ripoll, un pagès de 51 anys acusat d'haver passat la frontera amb quatre guerrillers.

Els antics habitants de la casa de l'Abadia de Llanars, que residien a Campdevàrol, també van ser detinguts. El pare, Joan Paitivi (56 anys) i el seu fill Josep (29 anys) van ser acusats d'haver deixat descansar Quico Sabaté i dos homes més al paller de la masia. Al molí de la Sorra, al terme de Ripoll, les detingudes van ser Pilar Ausió (61 anys) i la seva parella Romà Gumara (57 anys). La seva col·laboració va ser molt reiterada; havien amagat Sabaté en set ocasions. Ell els hauria lliurat 1.500 pessetes, segons la policia i la Guàrdia Civil, perquè poguessin comprar una somera pels treballs agrícoles. Sota tortura, Ausió i Gumara van confessar que havien mantingut contactes amb Joan Güell (30 anys), un obrer tèxtil de la Colònia Pernaú de Campdevàrol que facilitava l'ús de la seva residència anterior, el mas de Can Planes, on els seus pares i ell ja no residien. Tots vuit van ser jutjats per un tribunal militar en un consell de guerra a Barcelona.

Éric Toussaint (Namur, Bèlgica, 1954) és portaveu i cofundador del Comitè per a l'Abolició dels Deutes Il·legítims (CADTM), una xarxa internacional amb comitès locals a més de trenta països que lluita per elaborar alternatives radicals contra els deutes il·legítims, tant públics com privats. Toussaint és doctor en Ciències Polítiques a les universitats de Liège i París VIII, membre d'ATTAC a França i autor de més d'una quinzena de llibres de referència sobre el deute i la crisi financera i de centenars d'articles. A més, ha estat assessor dels governs de l'Equador i Veneçuela i d'alguns ajuntaments del canvi a l'Estat espanyol i ha coordinat la Comissió per a la Veritat sobre el Deute Públic a Grècia. El 10 de maig passat, va visitar Barcelona per participar en una xerrada organitzada pel col·lectiu Postcrash a la Universitat Pompeu Fabra.

Repasant la teva trajectòria, veiem que has estat actiu a molts moviments polítics i socials. Quan vas decidir que la lluita contra l'impagament del deute era la teva causa principal?

Molt aviat. L'any 1983, a la meua ciutat, Liège, amb més de 200.000 habitants, ens vam enfrontar a un pla de retallades molt dur, que es presentava sota el pretext que era necessari per pagar el deute públic, que era enorme. En aquell moment, vam auditar el deute i vam considerar, per primer cop, que es podia qüestionar la seva legitimitat. L'any 1986, vam llançar una campanya a Liège per demanar l'impagament de part d'aquest deute il·legítim. A més, l'any 1982, molts dels països de l'anomenat *tercer món* ja havien viscut la crisi del deute i vam emmirallar-nos en dues figures de la política internacional per iniciar la nostra lluita: l'expresident cubà Fidel Castro, que l'any 1985 va formar un front de països del Sud contra el pagament del deute, i un dirigent africà que, aquell mateix any, va seguir el camí cubà, Thomas Sankara, de Burkina Faso. Analitzant la situació, l'any 1989, em vaig convèncer que era fonamental lluitar contra l'abolició del deute també al Nord, tot i que calia seguir prioritzant la solidaritat amb el Sud. Per això vaig participar a la fundació del Comitè per a l'Abolició dels Deutes Il·legítims l'any 1990, que en un inici es va anomenar Comitè per a l'Anul·lació del Deute del Tercer Món (CADTM).

Quan parles de deute il·legítim, a què et refereixes?

És un deute contractat per afavorir l'interès particular d'una minoria privilegiada contra l'interès general de la població. És a dir, pot afavorir les elits que estan al poder o els banquers responsables de la crisi financera que han estat *rescatats* -un rescat que provoca una explosió de deute públic, com va passar a l'Estat espanyol fa uns anys. Aquest deute també pot ser il·legal, dins el marc de contractes mastodòntics (amb guanys abusius per als prestadors o creditors), o tam-

bé hi pot haver taxes d'interès o certes condicions del contracte que fan que aquest sigui nul d'acord amb l'ordenament jurídic.

Darrerament, des del CADTM, poseu sobre la taula una altra problemàtica a més de la del deute públic. Parleu dels efectes del deute privat: microcrèdits, deute hipotecari, deute estudiantil... Com funciona aquest tipus de deute?

Els darrers deu anys, hem detectat de manera més generalitzada que hi ha una gran quantitat de deutes il·legítims en l'àmbit privat. En el cas dels Estats Units, va ocórrer amb la bombolla de les hipoteques *subprimes* (uns préstecs hipotecaris que es van concedir a persones amb un risc més elevat de morositat). Es van identificar un mínim de 500.000 contractes abusius de deute hipotecari; en alguns dels quals ni tan sols apareixia la signatura de la persona contractant perquè es van *signar* per telèfon i, per tant, sense lectura del contracte. La conseqüència va ser que prop de catorze milions de famílies van ser expulsades dels seus habitatges entre 2007 i l'actualitat. A l'Estat espanyol, avui dia, ja hi ha prop de 300.000 famílies desnonades. El deute estudiantil també s'afegeix a l'explosió del deute privat il·legítim, sobretot als Estats Units, el Regne Unit, el Canadà i el Japó. Coincideix que són els països on hi ha hagut les reformes neoliberals més brutals en l'àmbit educatiu, amb retallades pressupostàries i eliminació de beques, fet que ha obligat molts joves a endeutar-se per poder pagar els estudis. Als Estats Units, dos de cada tres estudiants tenen un deute mitjà de 27.000 dòlars i, al Japó, la xifra s'eleva a 30.000 dòlars per un de cada dos. Finalment, tenim un altre exemple de deute privat il·legítim en expansió: el microcrèdit. A partir de 2005, hi va haver una campanya internacional per *vendre* el microcrèdit. L'ONU va declarar el 2005 com l'Any Internacional del Microcrèdit; l'economista bengalí Muhammad Yunus, impulsor del microcrèdit i fundador

Éric Toussaint,

doctor en Ciències Polítiques

“A l’esquerra li falta coratge per aplicar polítiques radicals i desobeir lleis injustes”

Text: Víctor Yustres | @victoryus3
Fotografia: Freddy Davies | @FreddyDU_photo

del banc Grameen Bank, va ser guardonat amb el Premi Nobel de la Pau l’any 2006, i presidents com Zapatero, Clinton, Lula o Chirac van donar suport públicament a aquesta iniciativa. Ara, ens adonem que no és més que una trampa, un mecanisme de reproducció de la pobresa.

Com funciona el microcrèdit?

La majoria són contractes de 100 a 300 dòlars. En un inici, en el cas de Grameen Bank (el primer banc que concedia microcrèdits a Bangla Desh), per aconseguir un microcrèdit calia tenir l’aval d’entre 5 i 25 persones. És a dir, si la persona no podia fer front al pagament del deute, les altres ho havien de fer per ella. Ara, la persona que demana un microcrèdit de 100 dòlars pot entregar una garantia de 30 dòlars al banc per rebre els 100 (és a dir, al final, rep 70 dòlars), però paga un interès d’entre el 30% i el 50% sobre aquests 100 dòlars. Si no pot pagar, el banc es queda amb aquesta garantia de 30 dòlars. És una estafa d’una magnitud brutal. Actualment, a Bangla Desh, un país amb prop de 160 milions d’habitants, hi ha vint milions de persones que tenen microcrèdits. Si es pensa bé, és un desafiament estratègic del capital financer per treure rèdit econòmic de prop de 2.000 milions de persones adultes que viuen sense compte bancari. Ara, al voltant de 100 milions de persones tenen microcrèdits. Per al capital, entregar 200 o 300 euros a persones pobres és un crèdit molt limitat, però, finalment, el més important és la rendibilitat, que en el cas del microcrèdit se situa en un 20% o 25% de la inversió feta. Són xifres molt suculentos per a un capitalista.

Perquè aquestes persones arribin a demanar un microcrèdit, han fallat moltes coses abans...

Per descomptat. Hi ha hagut una degradació dels serveis públics a escala global. En moltes zones, la població camperola tenia accés a bancs públics de crèdit rural que ara han desaparegut a favor de les agències de mi-

crocrèdit. Amb la *revolució verda*, el camperolat s’endeuta per poder sembrar i comprar llavors i pesticides a Monsanto. Quan la collita és dolenta i no pot tornar els diners, acaba sobreendeutant-se.

A més, cal no oblidar que qui més contracta microcrèdits són les dones (un 81% del total segons les estadístiques). Així doncs, finalment, són les més afectades per la pobresa.

En alguns dels teus articles, destagues l’estratègia d’ajustament estructural esglaonat (l’aplicació de retallades que perjudiquen uns sectors però no d’altres per evitar la unió de lluites) i resulta que fins i tot l’OCDE ha avalat aquesta estratègia publicant una guia perquè els governs la puguin aplicar. El capitalisme ha perdut la por de mostrar les seves cartes?

Sí. A més, des de fa anys, el Banc Mundial publica regularment l’informe *Doing Business*, que inclou un rànquing en què els països amb condicions més favorables als acomiadaments massius o amb pitjors condicions per als treballadors i les treballadores tenen la puntuació més alta. És molt important que les treballadores entenguin que l’ofensiva de la patronal se sustenta en els arguments dels governs basats en la reducció de deute públic. Els portaveus del gran capital mostren una arrogància que no havien mostrat abans de la victòria electoral de Thatcher. Ara -i cada vegada més- expresen obertament els seus desitjos.

El tractat de lliure comerç entre els Estats Units i la Unió Europea (TTIP) ha quedat aturat, però el CETA (Canadà-Unió Europea) segueix endavant i, actualment, es troba en fase de ratificació. És un exemple de desig del capitalisme?

Sí. És un desafiament important. Cal lluitar contra aquests tractats perquè, si s’arriben a ratificar definitivament i s’afegeixen a d’altres tractats interns i conven-

“ ”

Els darrers anys, hem detectat gran quantitat de deutes il·legítims en l’àmbit privat de manera més generalitzada

El capital financer vol treure rèdit econòmic de prop de 2.000 milions de persones adultes que viuen sense compte bancari

cions de la Unió Europea ja existents, perdrem molts drets. Són tractats que van en contra d'allò comú.

Vas formar part de la Comissió per a la Veritat sobre el Deute Públic a Grècia l'any 2015. Quina conclusió en vas extreure?

Vam aconsellar al govern de Tsipras que suspengués el pagament del deute i s'enfrontés als creditors amb un acte unilateral de suspensió de pagaments. Però, sota la pressió d'aquests creditors, Tsipras va adoptar una postura de capitulació, cosa que es va viure de manera molt traumàtica. Jo vivia a Atenes, en un barri popular, on es podien palpar les expectatives de la població i la seva predisposició a donar suport a un govern de ruptura, que ja s'havia manifestat al referèndum. Tot i així, amb aquest referèndum, el govern de Tsipras buscava una rendició que ja havia decidit; no estava preparat per a la seva pròpia victòria. Encara es noten els efectes d'aquesta capitulació entre la població grega.

Què li falta a l'esquerra europea? Per què no acaba de connectar amb la població?

Crec que li falta al govern per comprometre's a aplicar polítiques radicals i desobeir els tractats i les lleis injustes. Syriza va guanyar les eleccions amb un compromís de ruptura amb l'austeritat. I, a molts països, hi ha un sector força majoritari de la població que està a favor de solucions polítiques d'esquerra radical. Així és com interpreto els bons resultats de Bernie Sanders als Estats Units, Jeremy Corbyn al Regne Unit, Syriza, Podemos o Mélenchon. En el cas d'aquest darrer, va estar a només dos punts de Marine Le Pen i, per tant, de passar a la segona ronda de les eleccions. I tot això ho va fer amb un discurs d'esquerres i radical, que va posar en peu de guerra alguns mitjans de comunicació. L'esquerra radical té una finestra d'oportunitat oberta que fa deu anys no existia. Si tinguéssim una esquerra radical més ofensiva, en el sentit de combativa i radical, podríem guanyar eleccions.

Les esquerres s'autolimiten?

Sí. Molts dirigents i partits de l'esquerra radical, quan tenen la perspectiva d'accedir al govern, pensen que s'ha d'autolimitar el programa i intenten adaptar un discurs de *realpolitik*. És el cas de Podemos a l'Estat espanyol, que va anar a buscar l'electorat del PSOE

“ ”

Hi ha un sector
força majoritari
de la població que
està a favor de
solucions polítiques
d'esquerra radical

Per mantenir una línia
de canvis profunds,
l'autoorganització de
la població i la pressió
popular sobre els
governos és fonamental

amb un discurs similar. Encara tenim una finestra oberta per accedir a una sortida de justícia social i canvis estructurals a favor de les majories, però, si les majories radicals no l'aprofiten, serà l'extrema dreta qui ho farà.

Has assessorat els governs de Correa a l'Equador, de Chávez a Veneçuela... Creus que aquests governs llatinoamericans han tingut més voluntat política per enfrontar-se al poder?

A l'inici dels mandats, sí. En el cas de Veneçuela, durant els deu primers anys de mandat de Chávez, es van prendre decisions molt positives, igual que en el cas d'Evo Morales a Bolívia o de Rafael Correa a l'Equador. Després, han anat adoptant mesures de *realpolitik*, més moderades i decebedores. La lliçó que estic traient de

tot això és que, durant els primers anys, és possible resistir amb polítiques de ruptura, com demostren aquests tres exemples, però, per mantenir una línia de canvis profunds, l'autoorganització de la població i la pressió popular sobre els governs és fonamental. També he de dir que, quan he assessorat aquests governs, ho he fet mantenint sempre la meua independència. Mai no he cobrat un cèntim de cap d'aquests estats; no he signat cap contracte amb ministeris ni presidents. És una regla que m'he imposat a mi mateix i amb la qual no faig cap concessió per poder mantenir el meu dret a la crítica absoluta en tot moment.

Els darrers anys, a l'Estat espanyol, has estat assessorant alguns dels anomenats *ajuntaments del canvi* en temes de deute. Analitzant les seves di-

nàmiques dos anys després de les eleccions, quin potencial els veus?

Tot depèn de la voluntat real d'aquests governs de fer un front municipalista contra el deute il·legítim i contra l'austeritat. Si es fa aquest front, però, és per actuar de veritat: per desobeir la llei Montoro, les polítiques de l'article 135 de la Constitució espanyola, etc. Si no s'actua, però, tot i que en aquests espais hi hagi molt potencial, moltes expectatives i gent honesta que prové dels moviments socials, no s'acaba concretant res. Si aquests ajuntaments es limiten a fer declaracions simpàtiques i millorar la transparència dels comptes públics i no s'enfronten al govern central i la lògica de l'austeritat i la privatització, provocaran desil·lusions i decepció. Per exemple, trobo que hi ha pocs casos de remunicipalització de serveis públics, un dels grans compromisos

que es feia des d'aquestes formacions. Sé que no es fàcil, però, sense un enfrontament directe, no es pot avançar.

Passem a les eines de lluita contra el deute i les alternatives. Un mecanisme que treballem molt és l'auditoria del deute. Quin és el potencial transformador que té una auditoria, més enllà de la voluntat de transparència?

Té un potencial enorme perquè implica involucrar la ciutadania, persones que fins llavors no s'han qüestionat la legitimitat del deute. D'aquesta manera, l'auditoria permet que les persones qüestionin la legitimitat dels actes i les polítiques dels governs quan són injustes. Començar a qüestionar la lògica de la contractació de deute ja és un acte superior de consciència. Sense que la ciutadania exerceixi un control i una pressió sobre els governs considerats *amics*, no es produirà un canvi real. Hi ha d'haver, doncs, forces polítiques que tinguin el coratge i la força per aplicar polítiques radicals, però encara és més important tenir una població mobilitzada, crítica i disposada a rebel·lar-se si el govern no compleix. Sense aquestes dues condicions, no hi haurà canvis estructurals i profunds.

Als teus textos, assenyaless diverses mesures d'esquerra radical que passen pel lideratge de l'Estat, com la nacionalització dels bancs. Però, què et sembla l'economia social i solidària com a alternativa?

És fonamental que hi hagi un desenvolupament d'iniciatives locals solidàries, des de monedes locals a cooperatives de consum o treball, però l'economia social i solidària no pot arribar a un nivell d'expansió tan alt que, per contagi, provoqui un canvi real de la societat. També cal un govern disposat a prendre mesures, a canviar lleis, a canviar la Constitució, a resistir davant els tractats internacionals... Per exemple, si volem avançar cap a una transició ecològica, sobretot, cal controlar la producció energètica. Desmantellar centrals nuclears o tèrmiques implica que l'Estat prengui el control del sector energètic i el transformi en un servei públic. En el cas de la banca, ho veig similar: per enfrontar-te als grans bancs com BBVA i Santander, t'has d'enfrontar al sector bancari dominant, més enllà de desenvolupar la banca ètica. Tot això ho ha de fer un govern amb el suport popular. L'economia social i solidària és molt important i ens hi hem d'involucrar, però sense deixar de banda la lluita institucional a favor de canvis estructurals.

“ ”

Si els 'ajuntaments del canvi' es limiten a fer declaracions simpàtiques i no s'enfronten a l'austeritat, provocaran decepció

L'economia social i solidària és molt important i ens hi hem d'involucrar, però sense deixar de banda els canvis estructurals

El CADTM Europa ha celebrat l'Escola d'Estiu a Namur (Bèlgica) el 30 de juny i l'1 i 2 de juliol. És la ciutat on vas néixer. Et porta algun record?

Jo vag néixer allà, però de seguida em vaig traslladar a un altre poble, Retinne, on la majoria de la població treballava a les mines de carbó. Namur és una ciutat administrativa, de classe mitjana, i el meu passat està lligat a aquesta altra ciutat, molt més popular i de la qual he après molt políticament.

En què consisteix aquesta Escola d'Estiu?

La Universitat d'Estiu celebrada a Namur és un moment perfecte per debatre i unir-nos. És un espai per trobar-nos, fer intercanvi d'idees i unificar lluites actuals i estratègies per acabar amb el deute públic i privat que genera el capitalisme i el seus mecanismes destructius. ●

contrast

Està justificada l'experimentació mèdica o

Un mal encara necessari

Albert Giral Coll

Investigador de la Universitat de Lausana

Són molts els avenços científics derivats de l'ús d'animals no humans al llarg de la història. Serveixen com a exemples el descobriment i l'obtenció de la insulina, els antibiòtics i les vacunes o la majoria de tècniques quirúrgiques.

Malgrat això, el creixent reconeixement del nivell d'intel·ligència de certs animals -derivat, en part, del seu ús com a models d'estudi- ha posat de manifest l'obligació moral d'evitar, en la mesura del possible, el patiment infligit a les altres espècies en benefici propi. Una mostra d'això és la prohibició europea de l'ús d'animals en el sector de la cosmètica o les restriccions extremes per treballar amb primats superiors als països on encara està permès.

En aquest sentit, els darrers anys, molts governs han implementat directrius, tant dirigides a institucions acadèmiques com a la indústria, que es basen en les famoses tres erres: reducció del nombre d'animals utilitzats, refinament de les tècniques emprades per garantir el seu benestar i reemplaçament progressiu de l'experimentació animal per altres mètodes d'estudi. Així, tots els experiments duts a terme amb animals han de ser aprovats prèviament per comitès ètics, que en supervisen els protocols i en determinen la justificació.

Sortosament, l'avenç científic no depèn exclusivament de la investigació amb animals, ja que aquesta es complementa amb multitud de tècniques *in vitro* i *in silico*, amb l'epidemiologia, amb les autòpsies o amb procediments poc invasius en humans (escàners, anàlisis clíniques, biòpsies, etc.). A hores d'ara, es destinen un gran nombre de recursos per desenvolupar models alternatius, sobretot per obtenir tests toxicològics i farmacològics fiables. No només per raons ètiques, sinó per l'ingent cost econòmic que suposa la construcció i el manteniment d'estabularis, la contractació de personal qualificat o les qüestions burocràtiques.

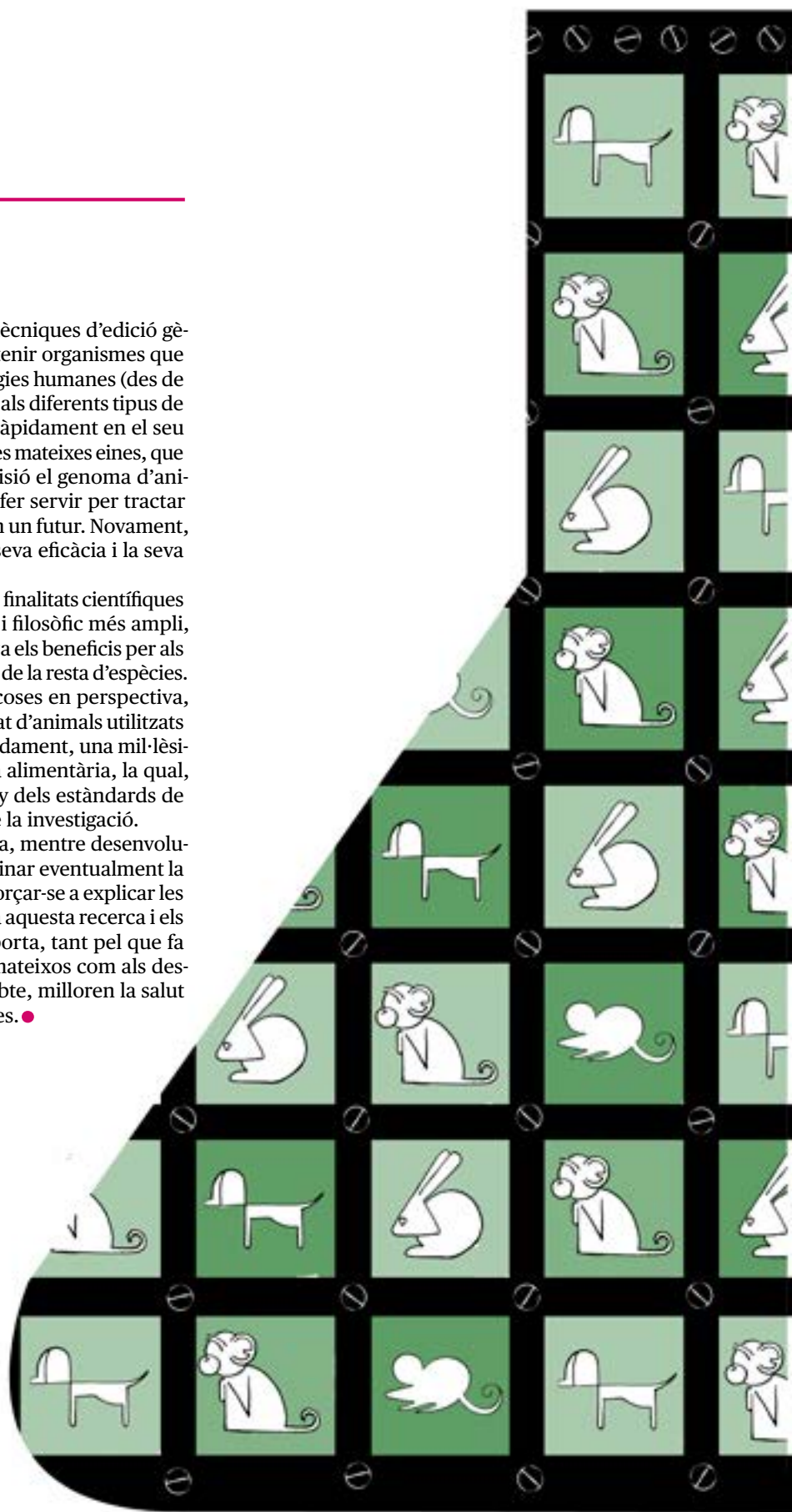
Malauradament, però, els cultius cel·lulars i les eines bioinformàtiques encara disten molt de poder simular el comportament d'un organisme sencer i tenen una capacitat de predicció limitada. Com més entenem el funcionament dels éssers vius més intrincada esdevé la comunicació entre els diversos òrgans i teixits o entre un tumor i el seu hoste.

És per això que depenem d'animals model, majoritàriament rosegadors i invertebrats, tant per testar la toxicitat de determinades substàncies com per estudiar processos universals extremadament complexos com el desenvolupament embrionari, el metabolisme o l'envelliment.

Recentment, a més, les noves tècniques d'edició gènica ofereixen la possibilitat d'obtenir organismes que recapitulin millor diverses patologies humanes (des de malalties neurodegeneratives fins als diferents tipus de càncer) i permetin avançar més ràpidament en el seu coneixement i la seva cura. Aquestes mateixes eines, que ja permeten modificar amb precisió el genoma d'animals i plantes, també es podrien fer servir per tractar patologies genètiques humanes en un futur. Novament, però, abans, convindrà testar la seva eficàcia i la seva seguretat en altres espècies.

En definitiva, l'ús d'animals amb finalitats científiques se sustenta sobre un marc moral i filosòfic més ampli, certament utilitarista, que prioritza els beneficis per als éssers humans sobre els interessos de la resta d'espècies. De totes maneres, per posar les coses en perspectiva, cal tenir en compte que la quantitat d'animals utilitzats per a la recerca suposa, aproximadament, una mil·lèsima part del volum de la indústria alimentària, la qual, a més, generalment es troba lluny dels estàndards de benestar animal exigits al món de la investigació.

Tot i així, la comunitat científica, mentre desenvolupa alternatives que permetin eliminar eventualment la recerca amb animals, hauria d'esforçar-se a explicar les condicions en què es desenvolupa aquesta recerca i els innumerables avenços que comporta, tant pel que fa al coneixement sobre nosaltres mateixos com als descobriments pràctics que, sens dubte, milloren la salut i la qualitat de vida de les persones. ●

Experiments amb animals per a finalitats científiques?

Sufriment i mort al laboratori

Daniela R. Waldhorn

Investigadora, màster en Ètica i Política i activista en defensa dels animals

Ratolins, conills, gats, gossos i molts altres animals són utilitzats àmpliament pel desenvolupament de nous medicaments i per posar a prova la seguretat d'altres productes. Aquestes proves inclouen pràctiques com la intoxicació, la inducció de malalties, el sotmetiment a procediments quirúrgics, l'aïllament social o la privació d'aliments i de descans, etc. En pràcticament tots aquests procediments, els animals pateixen danys físics i psicològics greus. Només a Europa, la xifra total d'animals afectats per aquests experiments i altres finalitats científiques és de prop d'11,5 milions (Comissió Europea, 2013).

L'ús d'animals per a experimentació es basa en una assumpció bàsica.

Els animals comparteixen certes característiques fisiològiques i anatòmiques amb la nostra espècie, cosa que permetria, a través de l'experimentació amb ells, obtenir resultats extrapolables als éssers humans.

Així, per una banda, s'accepta que els no humans comparteixen característiques amb els éssers humans, com ara la capacitat de tenir experiències de patiment i de gaudi. Tanmateix, per l'altra, es nega que aquestes similituds ens obliguin a tenir en compte els seus interessos perquè, senzillament, són individus d'una altra espècie.

Menysprear el patiment d'un animal simplement perquè no és un ésser humà és una discriminació arbitrària, coneguda com a especisme. L'espècie és un atribut irrelevant per determinar si hem de tenir en compte o no el dany que causen a un individu.

L'únic que importa, a efectes ètics, és aquesta capacitat de patiment i gaudi, anomenada *sentiment*. El patiment és rellevant èticament, independentment que qui el pateixi sigui més o menys intel·ligent, home o dona, un ésser humà o no. Per tant, el fet que els animals

pertanyin a una espècie no humana no és un argument suficient per justificar els danys que se'ls infligeixen dins els laboratoris.

Certament, l'experimentació científica amb animals sol despertar controvèrsies. D'una banda, es qüestiona la validesa científica d'aquest mètode. De l'altra, hi ha un conflicte entre els interessos dels animals per no sofrir i no morir i la possibilitat de desenvolupar coneixement que, en un futur, pugui ajudar a disminuir malalties humanes.

Respecte del valor científic dels models animals, la problemàtica sorgeix del fet que els organismes animals i els organismes humans reaccionen de maneres diferents a un mateix medicament. La penicil·lina és verinosa pels cobais, però ha resultat ser beneficiosa per als éssers humans. Quelcom similar succeeix amb l'aspirina. No obstant això, si s'haguessin avaluat aquestes substàncies pels seus efectes sobre els animals, és possible que mai no s'haguessin emprat en éssers humans. Hi ha moltes dades que mostren que els models animals són altament imprecisos per predir les reaccions humanes als fàrmacs i les malalties (Shanks, Greek i Keek, 2009).

Tot i això, l'experimentació amb animals es podria justificar per la seva utilitat a l'hora d'assolir coneixement? L'avenç científic no pot ser entès com un objectiu que resta al marge o està exempt de restriccions morals. Aquesta qüestió és molt clara quan s'investiga amb éssers humans. Si s'assumeix la plena consideració moral de tots els individus *sentidors*, estariem incorrent en una discriminació injustificada si tractéssim aquest assumpte de manera diferent en la recerca científica amb animals.

Si bé tenim l'obligació d'ajudar pacients humans concrets amb els mitjans disponibles, això no justifica que es causin danys a tercers. Aquesta limitació a l'estratègia científica no implica obstruir tot desenvolupament de coneixement que afavoreixi la qualitat de vida humana. Es tracta, en canvi, d'assumir la necessitat de fomentar mètodes alternatius existents com els cultius cel·lulars, la simulació computacional i els models d'òrgans, entre altres.

En conclusió, des d'un punt de vista ètic, els danys que pateixen els animals durant els experiments s'han de considerar similars als que pateixen els éssers humans. Cal, doncs, renunciar a aquestes pràctiques i invertir en alternatives que no damnifiquin altres éssers *sentidors*. ●

pàgina oberta

L'esperanto en la lluita d'avui i en el món de demà

Quan es parla d'esperanto, molta gent reacciona amb estranyesa i pensa en quelcom antic i 'superat'; d'altres simplement declaren el seu desconeixement sobre el tema. Caldria, doncs, respondre la qüestió: per què resulta útil l'esperanto en el projecte d'una societat sense classes i en la lluita per arribar-hi?

Guillem Gómez i Blanch

Membre de Kolektivista Rondo, plataforma de promoció i estudi de l'esperanto al País Valencià

Quan es parla d'esperanto, cal una mínima perspectiva històrica. La necessitat d'un idioma internacional neutral per facilitar la lluita social ja va ser albirada durant el segle XIX. La I Internacional ja ho va fer abans de Ludwik Lejzer Zamenhof, a qui s'atribueix la introducció de l'esperanto l'any 1887. Des de l'inici, l'esperanto es vinculà a la lluita de la classe obrera. S'establiren, així, dos corrents principals en l'esperantisme: el *neutral* políticament i l'obrer. Aquest últim es va manifestar sobretot en l'adhesió del moviment llibertari primer i a una certa simpatia envers la Revolució russa després. És destacable la proposta de l'anarcosindicalista Àngel Pestaña, feta presencialment a la III Internacional, d'utilitzar l'esperanto per evitar les múltiples i complexes traduccions.

Però la perspectiva favorable del govern rus aviat canvià. Durant els anys 20, es fundà en Europa Occidental la Sennacieca Asocio Tutmonda (SAT), amb una càrrega fortament crítica amb l'orientació de la Revolució. Uns anys després, l'any 1937, l'estalinisme va prohibir l'esperanto i va perseguir tot el moviment, considerat sospitos d'espionatge. Per tancar una porta de comunicació amb l'exterior d'una Rússia desviada de la revolució i immersa políticament en una dictadura, no només es van

exterminar esperantistes, sinó també tota la direcció de l'Associació Russa d'Esperanto, incloent-hi el seu president, Ernst Drezen, i els destacats escriptors Vladímir Varankin i Eugen Mijalski (1937), que foren executats.

Presència als Països Catalans

Durant el període 1936-39, als Països Catalans, va funcionar la revista *Popola fronto* (Front popular) a València, que informava del desenvolupament de la guerra, es distribuïa a escala mundial (per exemple, es traduïa a l'holandès) i s'utilitzà per a la conscienciació política popular. La CNT-FAI, al seu torn, editava la revista *Informa Bulteno* a Barcelona.

Des de la postguerra de 1945, la influència de l'estalinisme sobre l'esquerra comunista internacional va afavorir no només la renúncia de qualsevol reivindicació realment orientada al poder obrer, sinó també l'abandonament de l'esperantisme com a eina genuïnament internacionalista. Aquest retrocés ha ubicat l'esperanto com un fenomen residual, antic o *superat*. Tot i això, les possibilitats comunicatives creades per internet des de finals dels

/ JENNIFER TAPIAS

anys 1990 han afavorit una revitalització de la difusió de l'esperanto i en esperanto.

Contra l'imperialisme lingüístic

Cal remarcar que es presenta com una llengua auxiliar, de manera que tothom pot conservar la seua llengua i utilitzar l'esperanto en la comunicació universal i, especialment, per a l'articulació de les lluites.

El projecte socialista genuí és, per nosaltres, el dels "productors lliures i iguals". El proletariat només el pot dur a terme amb un esforç enorme, esdevenint "la classe de la consciència" que lluita contra les estructures capitalistes i les substituirà per estructures de democràcia obrera, en el marc d'una racionalitat i d'un esperit universalista i no opressor de les diferències culturals dels grups humans que conformen el proletariat mundial. En aquest marc, té tot el sentit utilitzar l'es-

peranto com a solució racional per a la comunicació internacional.

La burgesia ha globalitzat la comunicació basant-se en l'anglès. Però l'anglès no és l'idioma de tothom. És només el dels angloparlants com a primera llengua i la res-

ta l'adopta com a súbdit cultural o sota imperatiu laboral o tècnic. L'anglès és una eina comunicativa imposada per l'imperialisme. La funció comunicativa internacional pot ser assumida per l'esperanto.

L'anglès no crea comunicat universal, té connotacions nacionals. De fet, avui, la burgesia anglesa parla (en el context del Brexit) de l'*angloesfera* com el conjunt geopolític basat en el seu idioma. L'anglès esdevindria, d'acord amb el seu projecte, el signe distintiu dels ciutadans de primera de l'ordre mundial per distingir-se de la resta.

D'altra part, l'esperanto, per la seua dimensió universalista, comporta una mentalitat antixenòfoba, un valor que cal tenir molt en compte actualment, quan la defensa de privilegis (de vegades ficticis) es tradueix en el rebuig envers l'estranger.

Anant a la immediata quotidianitat, la seua implantació faria que els infants necessitaren molt menys temps per apren-

dre una llengua universal i en foren parlants de primera directament. No caldria invertir grans quantitats de temps i diners per atènyer el domini d'una llengua internacional.

Conclusions per a la praxi actual

Paga doncs la pena utilitzar l'esperanto com a eina de comunicació internacional, com a element que fomenta la comunitat internacionalista i com a exponent de la decisió del proletariat de fer un món a la mida dels seus valors, també en l'elecció lingüística. L'ensenyament de l'esperanto, en el marc d'una perspectiva de transformació social, és una eina eficaç per a la conscienciació internacionalista. La possibilitat de comunicar-se amb gent d'altres països amb uns valors parcialment coincidents li atorga un valor extraordinari.

L'esperanto, en el terreny estricte de la pràctica organitzativa, és capaç de resoldre el problema comunicatiu entre zones lingüístiques diverses. El fet que això ho aconseguisca en un temps rècord, almenys pel que fa a un domini bàsic de l'idioma (aproximadament 60 hores lectives), li dona un eminent valor pràctic. És per això que volem que l'esperanto siga present a cursos, cartells, pancartes i xerrades i el defensem com a presa de partit lògica d'un compromís internacionalista conseqüent fins a les últimes conseqüències. ●

“
L'anglès és una eina comunicativa imposada per l'imperialisme; la funció comunicativa internacional pot ser assumida per l'esperanto

L'escola més petita amb **el pati més gran**

Dos porteries
enmig d'un prat
fan la funció de
camp de futbol
de l'escola
/ MATIES
LORENTE

El poble de Lliurona, entre la Garrotxa i l'Empordà, celebra el vint-i-cinquè aniversari del seu centre educatiu públic, rural i unitari. El veïnat reclama un nou edifici per poder deixar els barracons que ocupen actualment

Maties Lorente | @mtslorente
Vicent Almela | @La_Directa

Arribem a Lliurona el capvespre del 17 de juny, després de fer tres hores de viatge en cotxe des de Barcelona i deixar enrere nombroses corbes. Fem camí cap al poble, que antigament pertanyia a l'Alta Garrotxa, però ho fem des de l'Alt Empordà, des del municipi d'Albanyà, al qual ara pertany administrativament. També s'hi pot arribar des de Beuda, més al sud, però el camí no es troba del tot cimentat. Hi venim per assistir a la celebració dels 25 anys de l'escola pública de Lliurona. Una escola rural i unitària on actualment estudien tretze nens i nenes que, juntament amb una trentena de persones adultes, habiten el poble, recuperat de l'abandonament.

A principis del segle XX, fins a 500 persones vivien en aquest indret, que ocupa 70 quilòmetres quadrats i està format per un petit nucli urbà amb masos escampats pels voltants. Despoblat entre la dècada dels 60 i els 70, va recobrar la vida gràcies a un grup de famílies que s'hi va assentar l'any 1982. Des d'aquell any, la població

s'ha mantingut, amb fluctuacions, al voltant de les quaranta persones.

"La mainada s'havia de desplaçar a Besalú per anar a l'escola. Una hora cada dia per pujar i una per baixar: sortien adormits i tornaven adormits. Davant aquesta situació, les famílies decideixen organitzar-se per crear una escola al poble", explica Pilar, l'actual directora del centre. També és important el projecte de vida, afirma Maru, que va ser mestra entre el 2006 i el 2012 i ajudava a l'escola des de 1995. "Quan la gent que okupa aquestes cases comença a parir, veu que hi ha la necessitat d'engegar un projecte pedagògic per donar continuïtat al projecte de comunitat. Les famílies volien que els nens i les nenes es poguessin quedar al poble".

Vint-i-cinc anys després de la creació de l'escola, el projecte comunitari continua estenent-se. Ho vam poder comprovar durant la festa d'aniversari. Diferents generacions que han passat per Lliurona es van reunir sota la carpa de circ ins- »

» tal·lada al prat de Can Esglésies, just a tocar dels tres barracons que formen l'escola actual. Durant el cap de setmana, les relacions que s'hi establiren entre grans i menudes fluïen, no existia una barrera que separés les criatures del món adult. “De vegades, et sorprens parlant amb un nen, descobrint coses i tenint converses molt més interessants que amb alguns adults. Volem trencar amb les jerarquies intergeneracionals. Aquí, totes les veus valen igual, sigui d'un nen o un adult. Ens relacionem d'igual a igual”, ens conta Anna, que, tot i que ara resideix a Banyoles, va viure a Lliurona durant anys i era present en els actes del vint-i-cinquè aniversari.

La lluita per l'escola

A l'inici del curs escolar 1991-92, els pares i les mares de Lliurona van desescolaritzar sis nens i nenes d'entre quatre i set anys de l'escola de Besalú i van posar en pràctica un projecte educatiu de manera autogestionada. Hi van participar les famílies, les veïnes i la mestra, Isabel, que també va participar a l'acte commemoratiu. “Al principi, vam començar amb sis alumnes d'infantil dins d'una rulot i un tipi -tenda cònica característica dels pobles indígenes de l'Amèrica del Nord. Teníem molt pocs recursos”, recorda la mestra.

En un primer moment, l'escolarització no era formal, però, l'any 93, el Departament d'Ensenyament va reconèixer l'escola com a segona aula de l'escola d'Albanyà. El Departament també validava el curs anterior. “A l'Ajuntament d'Albanyà no li va fer gràcia i ens va començar a fer la vida impossible”, detalla Isabel. Segons Maru: “L'Ajuntament va deixar d'ingressar diners per cobrir els serveis mínims de condicionament dels espais i la neteja... Van ser les famílies les que van cobrir aquests serveis que no feien les institucions i van anar buscant solucions als diferents problemes que anaven sorgint”.

De la rulot i el tipi inicial, es passa als barracons prefabricats l'any 1994. Aquest també va ser un moment de tensió amb l'Ajuntament d'Albanyà, que es va oposar en tot moment a la instal·lació dels equipaments. Des de l'escola expliquen que el secretari de l'Ajuntament d'Albanyà, acompanyat de la Guàrdia Civil, va parlar les obres que duia a terme el Departament d'Ensenyament per poder col·locar els mòduls. Segons les veïnes, l'Ajuntament no va permetre el pas dels camions que portaven els mòduls cap a Lliurona i els va obligar a tornar enrere.

Fins a l'any 1999, els mòduls es van instal·lar a Espinau, però, aquell any, la cessió d'uns terrenys per part d'unes veïnes, Montse Santonja i Baltasar Navarro, va permetre la tornada de l'escola al poble. Durant el temps que els mòduls estaven a Espinau, les famílies de Lliurona van haver d'organitzar-se per

fer possible l'escolarització de les seves criatures: des de fer-se càrrec de la conservació dels camins fins a adquirir un vehicle 4x4 comunitari per fer el desplaçament de cinc quilòmetres fins a l'escola.

Per arribar a complir 25 anys, s'han hagut de superar molts entrebancs, sobretot burocràtics. “Des que ho vam sol·licitar, van passar quatre anys fins que ens van deixar instal·lar les plaques solars a l'escola, tot i que la resta del poble les tenia des de feia anys”, relata la primera mestra.

Pilar, la directora actual, ens explica que les relacions amb l'Ajuntament d'Albanyà van canviar amb el nou govern municipal que es va formar l'any 2014. Per primer cop, “ha reconegut l'escola i aposta per ella”. “Ara bé, després de 25 anys, ja no volem estar en mòduls i demanem o bé una escola nova de pedra o bé recuperar un dels edificis del poble per fer una escola en condicions. L'escola de Lliurona mereix alguna cosa més que estar en uns barracons”, rebla.

Un mètode lligat a l'entorn

Un dels pilars bàsics per la comunitat

de Lliurona a l'hora de planificar l'educació és l'entorn de què disposa. A mig camí entre els Pirineus i la Mediterrània, el valor paisatgístic i natural de l'espai és espectacular. Arribant pel camí d'Albanyà, ens trobem un grup d'uns quinze cérvols pasturant en un prat, davant d'un mas. Les veïnes ens comenten que és freqüent veure'ls, com també senglars, guineus, cabres i àligues. En arribar al poble, ens sorpren la visió de l'indret on aparcuem el cotxe: un balcó natural a l'Empordà, a 800 metres d'altitud, que permet abraçar el cap de Creus i el golf de Roses amb un cop d'ull.

“Des dels inicis, sempre hem intentat fer la majoria de classes a l'aire lliure i en contacte amb la natura i l'entorn”, diu Isabel. És per això que les famílies i les professores van decidir, l'any 2004, desenvolupar un projecte educatiu conjuntament amb les veïnes del poble. “El projecte es basà en dos pilars fonamentals: la riquesa històrica i natural que té l'escola per la seva ubicació i el seu entorn -explica Maru, que va formar part del procés. No volíem fer com moltes

altres escoles que es basaven en la memorització de continguts marcats per un currículum... i vam decidir prendre les decisions sobre el que fem en una assemblea de professores i alumnes”.

La directora actual, Pilar, ens comenta que continuen treballant igual, pràcticament sense llibres, llevat d'algunes assignatures que les famílies van demanar, com són català i matemàtiques. “Creiem que el treball per projectes que parteixen de l'interès de la mainada és bàsic i necessari”, diu la mestra.

La directora actual ens comenta que continuen treballant igual, pràcticament sense llibres

L'assemblea és una eina indispensable a l'hora d'organitzar la vida a l'escola de Lliurona

A dalt i a baix
L'assemblea és una eina indispensable a l'hora d'organitzar la vida a l'escola. Fins i tot fem l'entrevista de manera comunitària; hi participem una trentena de persones: antics pares i mares de l'escola, alumnes que ara són

mares, algunes que encara van a l'escola... El respecte als torns i les diferents veus marca la conversa coral, durant la qual aprofundim en les diferències que hi ha entre l'escola de Lliurona i altres centres educatius situats en poblacions de més avall.

Gegants i capgrossos del centre educatiu de Lliurona / MATIES LORENTE

Marina parla mentre subjecta la seva criatura. Va entrar a l'escola l'any 95, quan Isabel era la professora. Després de cursar l'etapa primària, va anar a estudiar a Besalú. "Quan vaig tornar de l'institut, li vaig dir a ma mare que no volia anar a la presó de nens", explica tot rient. "Per mi, va ser un xoc molt gran: exàmens, càstigs, deures... Jo no estava acostumada a res d'això! Però, al final, em vaig saber adaptar gràcies a les eines que em va donar aquesta escola".

Una de les coses que diferencia Lliurona són les relacions que s'estableixen entre les persones que hi viuen. Sàndal ho sap bé: té onze anys i és un dels tretze alumnes actuals del centre, però abans havia estudiat a una escola de *baix*. "Una de les primeres coses que vaig aprendre és a no enfadar-me amb ningú perquè, si t'enfades amb algun nen, et quedaràs sol per jugar perquè som molt pocs!", explica durant la conversa.

Bernat va formar part de la promoció de l'any 1999 i la seva experiència fa el camí invers del Sàndal. "Una de les co-

"Quan vaig anar a estudiar a 'baix', em va sorprendre que els companys no es relacionessin amb adults"

"Si et preparen amb una formació convencional, surts preparat per portar una vida convencional"

ses que més em va sorprendre quan vaig anar a estudiar a *baix* va ser que els meus companys pràcticament no es relacionaven amb adults que no fossin propers a ells i associaven els adults a la figura d'autoritat", comenta. "Nosaltres, en canvi, treballàvem molt més la part humana i les relacions i això fa que ara tinguem moltes eines per gestionar qualsevol tipus de situació".

Però no totes les persones van viure aquest canvi de la mateixa manera. "El que més em va costar van ser les relacions entre les persones; hi havia rols de lideratge molt forts. Jo no estava acostumada a això perquè, a l'escola de dalt, integràvem tothom sense problema; aquí érem una tribu", explica Naua durant un dels torns de la rotllana.

Pel que fa al futur, ho veuen clar. Per a Pilar, és important que la gent que vulgui continuar estudiant a Lliurona pugui fer-ho sense haver de desplaçar-se a altres pobles. Maru creu que és important aprovar una llei d'educació feta entre els principals actors implicats i que "estigui blindada als interessos polítics". "Si no

es fa no és casualitat, és perquè no els interessa que l'educació fomenti el pensament crític", contesta Bernat. "Si et preparen amb una formació convencional, surts preparat per portar una vida convencional, és a dir, per estar al benefici de les empreses. Aquests valors que ens heu transmès aquí et fan entendre el món d'una altra manera, no com el sistema ens vol imposar. Som el que som gràcies a aquesta escola". Amb aquesta frase conclou l'entrevista grupal i totes juntes baixem cap a la carpa. Encara queda temps per alguna actuació més. L'endemà, tocarà desmuntar la tenda. Ho faran entre totes, com quasi tot el que fan aquí. ●

Vista actual de les instal·lacions de l'escola / M.L.

Antic nucli edificat de Lliurona, en gran part rehabilitat / M.L.

#GOTrentilitzable
X UN MÓN + SOSTENIBLE

eco festes
Solucions ecològiques per a esdeveniments

93 837 15 48
www.ecofestes.cat

Compra'l
personalitza'l!

Lloga'l
Cot. genèric de 30 i 50 cl.

Renta'l
Servei ràpid i eficaç

Gestió integral
x grans esdeveniments!!

'WUDOYO' O CANVIAR-HO TOT A GÀMBIA

L'emigració del jovent cap a Europa amenaça el desenvolupament del país precisament quan es troba en un moment esperançador políticament

Joan Ribas | @jribassebastian
Fadja Kunda

Des de fa uns anys, al poble de Fadja Kunda, se sent un proverbi mandinka freqüentment: "*Kairo sill ma ja faa*" (El camí de la pau no és lluny). Aquest llogarret de 1.500 habitants està ubicat a la regió d'Upper River, una de les més deprimides i pobres de Gàmbia, al nord-est del país i a menys de cinc quilòmetres de la frontera amb el Senegal.

El proverbi el reciten familiars i amistosats del jovent que cada dia marxa cap al nord a la recerca d'un futur incert, en direcció a les costes de la Mediterrània, per desitjar-li que la pau l'acompanyi malgrat les dificultats del camí del *wudoyo*. Aquest terme, que es pot traduir literalment com *canviar-ho tot*, és el que la població gambiana aplica, també, al fet migratori, que suposa un canvi radical no només en la vida de qui l'emprèn, sinó també en la del seu entorn social i familiar.

Segrestades per la utopia europea

Per arribar a Fadja Kunda des de Basse Santa Su, la capital d'Upper River, cal travessar el riu Gàmbia amb un transbordador que, des de 1980, presta diàriament un servei ininterromput entre les sis del matí i les set de la tarda. Els dies de mercat, l'espera es pot allargar fins a dues hores, sota unes temperatures d'entre 40 i 45 graus a mitjan mes de maig. Després, cal seguir una pista de terra d'uns quinze quilòmetres que, durant l'època de pluges (del juny a l'octubre), sovint resulta impracticable. L'entorn del poble és erm, amb alguns baobabs dispersos i matolls que alimenten les cabres i les vaques que, juntament amb el cultiu del mill, la mandioca i l'explotació de les hortes, representen el gruix de l'activitat econòmica i l'ocupació.

Sense necessitat d'observar gaire, qualsevol persona que visiti Fadja Kunda es pot adonar que pràcticament no hi ha persones a la franja d'edat entre els 18 i els 40 anys. Com en una versió africana moderna del conte del flautista d'Hamelín, sembla que hagin estat segrestades per la utopia europea.

Tumani Danjo és un dels pocs joves originaris de Fadja Kunda que encara passa pel poble de tant en tant. Professor i activista d'Amnistia Internacional, mostra preocupació per la desaparició del jovent del poble. "L'any passat, 195 persones -un 13% de la població de

Fadja Kunda- van emprendre el *wudoyo*. 103 tenien una edat compresa entre els 20 i els 25 anys. El viatge el finança la família, que normalment es ven cinc vaques per un valor d'entre 15.000 i 25.000 dalasis cadascuna (entre 300 i 500 euros)", es lamenta. Amb aquests dos mil euros, s'espera que els joves puguin arribar a Itàlia.

La cara de Tumani adopta un semblant de preocupació quan exposa els arguments de la preferència dels emigrants gambians per la ruta de la Mediterrània central: "Gairebé tots intenten entrar a Europa des de Líbia, ja que, al Marroc, es troben amb el rebuig social i amb una policia hostil que els sotmet a maltractaments o els abandona enmig del desert, a la frontera amb Algèria". Però, subratlla: "Evidentment, passar per Líbia també és perillós. És un país en guerra on els emigrants són molt

A Fadja Kunda, et pots adonar que pràcticament no hi ha persones a la franja d'edat entre els 18 i els 40 anys

Com una versió moderna del flautista d'Hamelín, sembla que hagin estat segrestades per la utopia europea

Transbordador
que creua el riu
Gàmbia al seu
pas per Basse
Santa Su, capi-
tal de la regió
Upper River
/ JOAN RIBAS

vulnerables, però, amb els contactes adequats i 400 euros per embarcar-se, les probabilitats d'arribar a Europa són més altes que a través del Marroc". Preguntat pel grau d'èxit, confirma: "Només 30 han arribat a Europa, cinc han mort pel camí o al mar i, pel que fa a la resta, o bé es troba en algun punt del camí a Mali, el Níger o Líbia o bé no en tenim notícies o bé ha tirat la tovallola i ha tornat a Gàmbia per instal·lar-se a Kombo".

Ell mateix viu a Kombo, la regió costanera occidental, on trobem la capital del país - Banjul - i on es concentra la minsa activitat econòmica del sector serveis; especialment el turisme, animat pel retorn de l'estabilitat després de la greu crisi política viscuda el gener passat, quan l'exdictador Yaya Jammeh es va negar a abandonar la presidència després d'haver reconegut la seva derrota electoral davant el president actual, Adama Barrow.

Una generació absent

L'ONG local Wuli and Sandu Development Agency (WASDA), especialitzada en desenvolupament agrícola, educació i capacitacions per al desenvolupament comunitari, treballa a Fadja Kunda i altres pobles de la zona. Keba Sillah, el seu president, és un home entrat a la cinquantena que, durant la dècada dels 80 del segle passat, ja va fer la ruta que avui recorren desenes de milers de compatriotes joves arriscant la vida al mar o a les travessies pel Sàhara. Durant gairebé una dècada, Sillah va viure a Europa, entre Sant Pol de Mar i Alemanya. WASDA treballa per fer front a les causes que empenyen tota una generació de gambians i gambianes a jugar-se la vida en un viatge ple de perills. "En aquella època, els joves no es plantejaven l'emigració com a única sortida. Hi havia més oportunitats o, si més no, la gent ho percebia així", declara. En relació amb la situació actual, afirma amb gest seriós: "El *wudoyo* és una de les principals amenaces per al desenvolupament de Gàmbia. Tota una generació compresa en les franges d'edat més productives i amb més potencial per prendre consciència dels seus drets polítics i socials, el principal repte per al desenvolupament del país, marxa. Sense aquest capital humà i social, serà molt difícil canviar i millorar la societat".

Una societat amb un 83% de la població vivint amb menys de dos dòlars al dia, amb un atur del 40% entre

les persones menors de 30 anys i pràcticament sense serveis bàsics, especialment a les àrees rurals. I en un context ètnic complex, amb població mandinka (40%), fula (20%), wòlof (15%), djola (11%), serehule (9%) i d'altres ètnies com les aku, manjango o bambara (5%). Segons Kebba Sillah, les clivelles ètniques no són importants en la situació política que viu el país. "Yaya Jammeh va voler explotar aquesta via envoltant-se d'una guàrdia pretoriana djola -ètnia a la qual pertany- per crear inestabilitat al país. A la zona de la costa, aquestes tensions van ser més evidents, però el factor ètnic mai no ha estat un problema". Com al conjunt de l'Àfrica, a Gàmbia, el grup ètnic mai no ha estat un fonament de l'acció col·lectiva i l'etnicitat no s'entén com una categoria de pertinença personal, sinó més aviat com un

Volen fer front a
les causes que
empenyen tota
una generació
de gambianes a
jugar-se la vida

Les esperances
del poble gambià
en la nova etapa
política del país
poden fer acostar
el camí de la pau

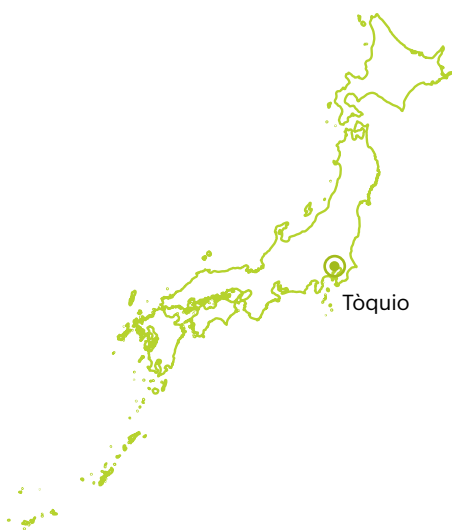
marc col·lectiu de normes socials tradicionals. Aquesta realitat, però, es veu matisada per la tendència a l'etnització dels partits polítics que s'ha pogut observar a les eleccions legislatives del 6 d'abril.

La desestructuració social, la pobresa i el risc de violència política són les causes primàries del *wudoyo*. En l'àmbit regional, la inestabilitat política dels mesos de desembre i gener passats a Gàmbia podria haver tingut conseqüències dramàtiques que, sortosament, no es van materialitzar. Els dies previs a la presa de possessió del càrrec per part d'Adama Barrow, prop de 10.000 persones van sortir del país.

Sillah sentència: "L'esclat d'una revolta armada hagués implicat una nova onada de població refugiada i hagués desestabilitzat el Senegal i altres països veïns. Sense el paper que va jugar la Comunitat Econòmica dels Estats de l'Àfrica Occidental (ECOWAS), la transició política a Gàmbia hagués estat violenta. Jo mateix, tot i la meua edat, hagués agafat les armes per alliberar el meu país. Es pot dir que ECOWAS va salvar vides i la població gambiana està molt agraïda als països germans que van intervenir per donar suport a la democràcia".

Per al veí Senegal, la desaparició política de Jammeh, principal suport de la guerrilla independentista del Moviment de les Forces Democràtiques de la Casamance liderada per Salif Sadio, també ha implicat un alleujament de les tensions al sud del país.

En l'àmbit intern, l'evolució del govern d'Adama Barrow encara és una incògnita. Durant la campanya electoral, la coalició de set partits més una candidatura independent que ell va liderar va fer moltes promeses i serà difícil que les pugui complir totes. No obstant això, afirma Sillah: "Sense aquesta coalició, Jammeh hauria guanyat les eleccions. Alguns moviments socials hem creat un comitè *ad hoc* per treballar de manera participativa en l'elaboració d'una nova constitució, però ens trobem amb el problema de la manca de formació i informació de la població, fet que va en detriment de l'àmplia representativitat necessària per a un procés constituent". L'actuació del nou govern i les esperances del poble gambià en la nova etapa política del país són el que pot fer que el camí de la pau sigui més a prop. ●

L'EMPERADOR DEL JAPÓ PENSA A ABDICAR

L'aspiració del dinasta nipó, plasmada en una llei del Parlament, evidència un fràgil joc d'equilibris en l'estructura política i social del país

Ferran Vargas | @ferranidus

El Parlament japonès -la Dieta- va aprovar, el 9 de juny passat, una llei històrica que permetrà que l'actual emperador Akihito, de 83 anys, abdiqui del tron del crisantem. L'última vegada que es va produir l'abdicació d'un emperador al Japó va ser l'any 1817, fa just 200 anys, quan encara imperava el feudalisme a les illes del sol naixent.

El cert és que la Constitució vigent, redactada directament pels Estats Units com a grans vencedors de la guerra del Pacífic (1937-1945), no inclou cap provisió que contempli la pràctica de l'abdicació. Durant la guerra, la sobirania nacional havia residit en la figura de l'emperador, que era considerat un ésser semidiví descendent directe dels déus i en nom del qual es van cometre alguns dels crims més atroços de la història. Quan els Estats Units van ocupar l'arxipèlag el 1945, van decidir mantenir la figura de l'emperador, però, per por que el poble japonès tornés a ser arrossegat per la bogeria col·lectiva del feixisme un cop acabés l'ocupació, el van instar a renunciar al seu estatus diví i van redactar una Constitució que el rebaixava a "símbol de l'Estat" sense cap facultat política.

En aquest context de màxima restricció als poders de la institució imperial, s'ha d'entendre el fet que la Constitució no establís un marc legal per a l'abdicació. I és que, al Japó, la mera expressió d'un emperador de voler abdicar ja seria interpretada com una declaració política.

És per això que l'emperador Akihito mai no ha demanat explícitament l'abdicació. Però sí que ho ha fet de manera indirecta, en un discurs televisat retransmès el 8 d'agost de l'any passat. Era la segona vegada que es dirigia directament al poble durant les gairebé tres dècades que ha ocupat el tron i, abans d'ell, només ho havia fet una vegada el seu pare, per primer cop a la història, per anunciar la rendició del Japó a través de la ràdio el 1945.

Fort impacte polític

En el seu discurs, Akihito va afirmar que estava bé de salut, però es va mostrar preocupat per la possibilitat de no estar capacitat per complir amb les seves atribucions en un futur no gaire llunyà. Va usar l'expressió "símbol de l'Estat" en sis ocasions per referir-se al seu paper, la qual cosa denota que, en el fons, era molt

conscient que el seu discurs tindria un impacte polític fort. En una societat com la japonesa, amb una cultura que funciona a través de tot un sistema d'expressions indirectes i ambigüitats, les paraules d'Akihito van ser interpretades com una instància inequívoca perquè es legislés a favor de l'abdicació.

Però, si s'observa amb deteniment el context en què es va produir el discurs, sorgeix el dubte de si, fent aquest pas tan polèmic, la intenció directa de l'emperador era només la d'abdicar o si, darrere la decisió, hi ha més motivacions. Si bé és cert que, constitucionalment, el monarca ha de regnar fins al moment de la seva mort, la carta magna contempla que el seu successor pugui actuar com a regent en cas que l'emperador no estigui capacitat per complir amb les seves funcions. Així doncs,

És el segon cop que Akihito es dirigeix directament al poble durant les gairebé tres dècades que ha ocupat el tron

Diverses analistes ho interpreten com una tàctica per obrir un debat més ampli sobre la reforma de la casa imperial

es pot considerar que la preocupació per l'edat d'Akihito no és el motiu principal de l'abdicació.

Pols amb el govern

Analistes com Kawanishi Hideya interpreten el discurs d'Akihito com una tàctica per poder obrir un debat més ampli sobre la reforma de la casa imperial que permeti l'accés de les dones al tron, tenint en compte que l'actual princesa només ha pogut tenir una filla. Els conservadors del govern actual estan en contra de l'accés de les dones al tron i no volen obrir aquest debat, de la mateixa manera que s'havien negat a obrir el debat sobre l'abdicació argumentant que rebaixava l'estatus de la casa imperial. Per aquest motiu, la casa imperial hauria fet aquesta jugada a través dels mitjans de comunicació i dirigint-se directament al poble sense informar prèviament el govern. I també per aquest motiu, el primer ministre, Abe Shinzo, finalment no ha tocat la Constitució en allò referent a la institució imperial, sinó que ha optat per fer una llei que només servirà pel cas d'Akihito.

Altres analistes, com Jake Adelstein, han interpretat el discurs d'Akihito com un últim acte de resistència davant el govern ultranacionalista d'Abe Shinzo, un nostàlgic del Japó d'abans de 1945 que es nega a reconèixer totes les agressions nipones contra altres nacions perpetrades durant la guerra i que té com a màxima prioritat de la legislatura aprofitar el moment d'eufòria dels Jocs Olímpics de Tòquio de 2020 per eliminar el caràcter *pacifista* de la Constitució establert pel famós article 9, que impedeix -només formalment- que el Japó tingui un exèrcit i participi en conflictes bèl·lics.

Segons una enquesta de l'agència de notícies Kyodo, el 60% de la població japonesa està en contra de modificar l'article 9 i és sabut, també, que l'emperador s'oposa a les tendències nostàlgiques del govern Shinzo. Durant els últims anys, Akihito ha fet declaracions en què reivindicava la importància dels valors de la pau i la democràcia. La casa imperial, que compta amb un suport popular ampli, no vol que se l'associï amb mesures impopulars. Shinzo i bona part dels seus ministres formen part de la Nippon Kaigi, un grup dedicat a rendir culte a l'empera-

L'emperador Akihito durant el seu discurs del 7 d'agost

dor i que advoca per tornar al xintoisme estatal (religió autòctona del Japó). Però el monarca actual és conscient que les màximes fonts de legitimitat de la institució imperial després de la guerra no han estat altres que la pau i la democràcia, els valors que generen més consens en la societat japonesa arran del trauma bèl·lic. I tenint en compte el paper nefast del seu pare en l'ascens del militarisme, Akihito s'esforça per desmarcar-se de les tendències regressives de l'actual primer ministre.

Cal dir que, gairebé des del principi, s'ha fet una interpretació extremadament laxa de l'article *pacifista*. Quan la guerra freda es va començar a intensificar amb la Revolució Xinesa de 1949, els EUA van instar el Japó a remilitaritzar-se per combatre el comunisme a la regió. Des d'aleshores, ha imperat el que es coneix com la doctrina Yoshida -nom del primer ministre de l'època-, consistent a interpretar la Constitució de manera laxa per anar recuperant la sobirania militar progressivament, fins al punt que ara el Japó té un dels exèrcits més poderosos del món i ha participat en diversos conflictes internacionals.

En part, la doctrina Yoshida es va mantenir perquè l'esquerra havia tingut prou força per evitar la reforma constitucional, però no per governar. Al Japó, es dona la situació paradoxal que l'esquerra institucional, com que gairebé no té força material des de la caiguda de la Unió Soviètica, s'aferra a la Constitució pacifista com a un clau roent per evitar la militarització del país i veu amb bons ulls el rol de l'emperador. Fins i tot l'únic partit amb representació parlamentària que històricament es declarava republicà, el Partit Comunista, ha deixat de boicotejar els actes en què participa l'emperador. L'única oposició real contra la institució imperial prové, avui, de grups extraparlamentaris com ara la Lliga Comunista Revolucionària, hereva del 68 japonès, o la Xarxa d'Activitats Contra l'Emperador.

Al Japó, s'imposa el que William Andrews anomena "tabú del crisantem", una barreja de suport popular i absència de debat respecte a la institució imperial. Oposar-se a l'emperador, sovint, és considerat antijaponès i criticar la seva figura públicament és una activitat arriscada que acostuma a provocar reaccions violentes de l'extrema dreta i fins i tot l'assassinat. ●

Una dinastia amb 2.000 anys d'història

La casa imperial japonesa és la dinastia més antiga del món, amb gairebé dos mil anys de llinatge ininterromput, amb una relació amb els mites fundacionals del país i amb pràctiques socials exercides pel conjunt de la població. Fins i tot, el calendari japonès (que conviu amb el gregorià) compta els anys a partir del primer regnat de cada emperador.

Al mateix temps, la casa imperial és responsable del naixement de la nació moderna. A mitjan segle XIX, l'emperador només era un símbol religiós i qui governava era el *shogun*, un cabdill al qual els senyorius en què estava dividit el Japó havien de retre vassallatge. Quan les nacions colonials van començar a assetjar el Japó, una part de la noblesa va veure la necessitat de modernitzar el país per poder combatre Occident i va iniciar un moviment al voltant de la figura de l'emperador Meiji per enderrocar el *shogun*, construir una unitat nacional i abandonar el feudalisme. Va ser una revolució burgesa duta a terme per

aristòcrates i, per tant, necessàriament incompleta.

Van ser els Estats Units, amb l'impuls de l'esquerra japonesa, els qui van completar la transició a la democràcia burgesa durant l'ocupació. Però el general MacArthur va mantenir la figura de l'emperador Hirohito tot i la seva responsabilitat en la guerra. Durant els primers anys de postguerra, sí que hi va haver una oposició a la institució imperial per part de molta gent, però els Estats Units la van protegir per allunyar el país del comunisme en un moment molt convuls. Això va provocar una transició deficient al Japó, tal com explica l'historiador Ian Buruma: "Es va témer que el Japó fos impossible de governar sense l'emperador. A la pràctica, MacArthur es va comportar com un típic cabdill japonès (un *shogun*) i va utilitzar el símbol imperial per reforçar el seu poder. Com a resultat, va desapropiar l'ocasió d'instaurar una democràcia japonesa eficaç i va distorsionar greument la història".

OBJECTIU: QATAR

El golf Pèrsic s'endinsa en una pugna pel lideratge polític i econòmic regional que dissimula una successió polèmica a l'Aràbia Saudita

L'anàlisi de Marc Almodóvar | @egiptebarricada

Si el 1969 Hondures i el Salvador van entrar en guerra per un partit de futbol, sembla fins i tot lògic que, el 2017, la guerra freda (cada cop menys freda) entre les monarquies pèrsiques es desencadeni arran d'una piulada o un titular de notícia. L'Aràbia Saudita, els Emirats Àrabs, Egipte i Bahrain han llançat una ofensiva agressiva contra l'emirat de Qatar: han tallat les relacions comercials, han tancat les fronteres i han expulsat la població qatariana dels seus territoris. És la pitjor crisi viscuda entre els països del Golf durant els darrers temps.

L'incident suposa un capítol més de la tensió provocada per l'esclat de les anomenades primaveres àrabs. A una banda, hi ha un bloc immobilitista, capitanejat pels Emirats Àrabs i l'Aràbia Saudita, en general partidaris de preservar l'*status quo* previ al 2011. A l'altra banda, el bloc qatarià, on també trobem la Turquia d'Erdogan i el moviment dels Germans Musulmans, que va intentar aprofitar l'esclat popular i els potencials canvis de règim per guanyar influència a la regió.

L'episodi actual sembla l'esforç definitiu de Riad i Abu Dhabi per tallar les ales a Doha. Arriba tres anys després que una escalada de confrontació provoqués la retirada temporal de diversos cossos diplomàtics àrabs de la capital qatariana i exactament quatre anys després del cop d'Estat a Egipte, que va provocar un gir de 180 graus en les inèrcies geoestratègiques de la regió i va posar fre a l'avenç de la influència de Qatar a la zona.

Ara, el pretext que ha provocat l'incident són unes suposades declaracions de l'emir Hamad Bin al-Thani, que Doha nega i atribueix a un *hackeig* del web de notícies estatal, fet que genera la percepció de crisi provocada. També contribueixen a aquesta percepció les exigències i les acusacions de les monarquies del Golf, que culpabilitzen Doha d'haver donat suport al terrorisme, malgrat els abundants indicis que bona part del finançament i el proselitisme gihadista s'ha gestat a Riad. A més, reclamen a Qatar mesures com el tancament del canal de televisió Al-Jazira i de la base militar turca oberta al país fa un any, el trencament total de relacions amb l'Iran o l'acceptació d'un

Sembla evident la voluntat revengista d'un sector de les monarquies àrabs pel rol de Qatar durant les revoltes àrabs

control extern durant més de deu anys, entre altres coses.

Però, per què ara? Una versió estesa assenyala que el detonant podria ser el segrest recent de 26 membres de la família reial qatariana a l'Iraq, que va acabar provocant el pagament de rescats a milícies xiïtes vinculades amb l'Iran i a gihadistes sunnites vinculats a Al-Qaida. Tanmateix, tot indica que les causes van més enllà.

Per una banda, sembla evident la voluntat revengista d'un sector de les monarquies àrabs que no perdona el rol desenvolupat per Qatar durant les revoltes àrabs i vol evitar qualsevol repetició. Les condicions que li volen imposar soscauen clarament la seva sobirania nacional i semblen inassumibles, per això algunes veus parlen d'un pla per derrocar l'emir i col·locar-hi algú més afí, una opció que, ara per ara, sembla poc probable.

Rere l'incident actual, hi ha la mà de Mohammed bin Zayed, príncep hereu d'Abu Dhabi i home fort de l'agenda exterior dels Emirats Àrabs, i, sobretot, la de Mohamed bin Salman, nou home fort de la casa dels Saud a l'Aràbia Saudita. De fet, Salman va ser nomenat per sorpresa príncep hereu del tron del rei Salman bin Abd al-Aziz, de 81 anys, escasses tres setmanes després de l'esclat de la crisi, fet que suposa saltar la línia successòria i passar per davant del primogènit Mohamed bin Nayef, de 57 anys i responsable dels aparells de seguretat saudites. Nayef, un home respectat a Occident pels seus esforços per desmantellar la xarxa saudita d'Al-Qaida, no només va perdre el seu lloc com a hereu, també va ser deposat com a ministre de l'Interior i es rumoreja que resta confinat en un palau de la família a Jidda. Segons algunes versions, darrera-

ment, Nayef i Salman havien topat, precisament, pel posicionament bel·ligerant del regne saudita en matèria d'afers exteriors.

Salman, per la seva banda, sembla un home molt ambiciós. Amb només 31 anys, ha experimentat una carrera meteòrica com a ministre de defensa encapçalant l'ofensiva al Iemen, impulsant la monopolització estatal del petroli i liderant plans d'austeritat estatals. Mentrestant, ha engegat una campanya de fervor nacionalista, en un país molt poc donat a aquests exercicis. Algunes analistes destaquen la seva manca d'experiència i el seu estil massa impulsiu. El desembre de 2016, quan va anunciar l'aliança militar de països islàmics contra el terrorisme, va citar el suport de països que, posteriorment, van assegurar que no tenien cap informació sobre la iniciativa.

El nomenament de Salman no només ha generat incomoditat a l'exterior, també ha creat tensions internes. Hi ha qui ha vist la creuada contra Qatar com un element tàctic per facilitar aquest relleu hereditari i reforçar un discurs d'enemic comú exterior que silenciï qualsevol dissensió davant un relleu polèmic.

L'enfrontament és clarament polític, però no només. Tant els Emirats Àrabs Units com l'Aràbia Saudita són països exportadors de petroli, un negoci que tendeix clarament a la baixa, davant d'un gas a l'alça i que representa la gallina dels ous d'or per Qatar. El gas és considerat com l'únic combustible fòssil econòmicament sostenible en els propers 25 anys. L'Aràbia Saudita pot haver recuperat parcialment el seu pes polític regional els darrers anys, però la seva influència econòmica va clarament a la baixa. Sobretot des que la dependència econòmica dels Estats Units envers el petroli saudita ha disminuït, cosa que ha provocat que els saudites hagin decidit reconduir l'aliança i les dependències amb la compra ingent d'armament. Riad sap que el poder només es compra amb doblers. Davant la por que aquest tresor mineral pugui generar un futur reequilibri de poders a la zona, sembla que els països del Golf s'han decidit a llançar aquesta OPA altament hostil contra els seus veïns amb acusacions que arriben al paroxisme. ●

Un grup de
joves durant
la representa-
ció de l'obra
‘#1000Likes’
/ LARA
MAZAGATOS

Roba estesa fins a l'adolescència

Repassem alguns temes tabú de la cultura per a joves

Marta Molas | @martathegoodone

La darrera Fira de teatre infantil i juvenil d'Igualada tenia una màxima per complir: cap tabú ni tema prohibit. I s'hi van representar obres que tractaven temes complexos com la transsexualitat, el ciberassetjament o la mort. Des de la DIRECTA hem volgut focalitzar-nos en el jovent i observar els diferents tipus de productes culturals que consumeix per preguntar-nos: hi ha tabús a la cultura destinada a aquesta franja d'edat?

Arts escèniques, creadores i trencadores

Nus Teatre és una companyia teatral dedicada, entre altres coses, a organitzar teatrefòrums adreçats a la mainada, el jovent i la gent adulta. Preguntada sobre la qüestió que avui ens ocupa, Rocío Manzano, cofundadora de Nus, ho té clar: “Sí, hi ha tabús encara; però, sobretot, els tenim les persones adultes. En realitat, ells accepten bé parlar de coses que als adults ens escandalitzen més. El dolor, la mort o el sexe segueixen sent temes tabú a la nostra societat i, per tant, al teatre per a tots els públics. El capitalisme et vol feliç perquè puguis consumir i no està interessat en el dolor, la mort o la vellesa. El patriarcat vol continuar mantenint el seu estatus i, per tant, parlar de sexe de manera sana i igualitària es fa impossible”.

El darrer espectacle de Nus, *#1000LIKES*, presentat a la mostra, és una obra pensada per treballar el ciberassetjament amb la gent jove. Un altre tabú? “Ara és un tema molt present als mitjans i, per tant, no és tabú. Però sí que creiem que, a vegades, es tracta des

d'un punt de vista alarmant i moralista. És un problema que tenim com a societat, no és un problema que tenen només ells; per això pensem que també s'hi ha d'implicar la comunitat educativa, les famílies i la societat”, ens respon Manzano. La companyia va construir l'espectacle juntament amb tres instituts, treballant braç a braç amb adolescents i professorat: “No va costar treure el tema, la part difícil va ser quan els vam fer qüestionar-se a ells mateixos. ‘No volem *bullying* al cole’, ens deien, però després reien de les *bromes* que feien mal a altres alumnes. Assumir que ells també podien exercir violència és la dinàmica que costa canviar”, explica la cofundadora de la companyia.

A Igualada, durant la darrera edició de la Fira de teatre infantil i juvenil, tothom parlava de *Limbo*, de Les Impuxibles, una història d'un trànsit, de les vivències i l'imaginari de l'Albert, que abans era la Berta. “Quan la vam concebre, no era pel públic jove, però el director de la mostra va veure l'espectacle i va pensar que era molt adequat per conscienciar dels joves en endavant”, diu Clara Peya, membre de la companyia, pianista i compositora.

Li preguntem: el jovent està disposat a parlar de temes complexos com la transsexualitat? “El col·lectiu de joves està més verge en molts camps i més disposat a cultivar-se. I ho tenen molt més a prop perquè comença a haver-hi molta representació transsexual dins el col·lectiu jove. Els mateixos transsexuals es visibilitzen com a transsexuals: *mola* que hi hagi un espai trans, no una realitat binària, que els joves vegin que hi ha la possibilitat de sortir de l'home-dona, de visibilitzar els entremitjos”, conclou Peya. »

» “Com a creadores, tenim una responsabilitat; hem de ser molt conscients de què estem explicant i com ho estem explicant. Al Grec d’enguany, nosaltres estrenarem *Aiuc*, un espectacle sobre la violència sexual, un tema supertabú. La gent prefereix viure contenta i enganyada. Nosaltres podem parlar-ne, podem *lluitar-ho* des d’un lloc molt bonic, des de l’emoció”, sentència Peya.

Televisió, la germana injuriada de la cultura?

Parlar de transsexualitat, gènere i violència sexual ens ha remès irremeiablement al programa *Oh my Goig*, emès per Betevé aquesta primavera. Un programa sobre sexe destinat al jovent. Parlem amb Jordi Baroja, director del Centre Jove d’Atenció a les Sexualitats (CJAS), entitat que va treballar els continguts d’aquest programa: “Es produeix una paradoxa social: sembla que el sexe és omnipresent, que hi ha hipersexualització, i això fa pensar que no és un tabú; però, quan pensem en espais institucionalitzats on ens relacionem (escola, casa...), la sexualitat no hi és present i, si hi és, només aborda els riscos (embaràs, infeccions de transmissió sexual...). Tot el que no sigui una sexualitat jove amb un cos normatiu és tabú i s’evita un debat, la impossibilitat que la gent visqui la sexualitat de manera satisfactòria, i es vulneren drets. Ens estan robant el dret al plaer”. Des del CJAS i a *Oh my goig*, han intentat explicar que la sexualitat és quelcom més complex, molt més ric del que s’està venent. “Posem en qüestió el binomi sexe-gènere; expliquem com ens construïm des de petits i com això construeix la nostra sexualitat... Intentem treballar l’autocura, el plaer i les emocions amb joves. La sexualitat no es pot explicar com si fos un laboratori”, afirma Baroja.

Oh my goig va rebre -i de valent- en un dels capítols dedicats a l’avortament, com relata el director del CJAS: “Reaccions molt hostils, *troleig* i insults a Youtube. Aquest és el tabú dels tabús perquè no se’n parla tot i que és un dret reconegut i gratuït. I encara genera confrontacions per part de sectors provida molt organitzats i que poden ser molt agressius per intentar tirar enrere totes les lluites d’aquests anys”.

Còmic, el germà petit (però arriscat) de la literatura

Marc Charles és un gran apassionat dels còmics. Des de fa un temps, dinamitza el club de lectura de còmic de la llibreria cooperativa Pebre Negre, al barri del Clot de Barcelona. L’espai ofereix aquests clubs de lectura gratuïtament, disposa d’una biblioteca comunitària i fa adquisicions periòdiques com si fos un grup de consum. Aquest juny, ha debutat amb una sessió dirigida al públic infantil i juvenil. El dinamitzador hi ha treballat clàssics del gènere com *Gil Pupil·la*, que narra les històries d’un policia irrespectuós; còmics esbojarrats com *Mundo Loco*, on s’exposa la realitat a la inversa, cosa que ens fa reflexionar sobre el suposat cosmos sensat en què vivim; o la psicodèlica *La Gorda de las Galaxias*, l’heroïna que vagareja per l’espai ajudant la gent desfavorida i promulgant el pacifisme. Charles defensa: “Si hi ha alguna cosa que caracteritza els còmics és que hi trobem tot tipus de temàtiques i no hi ha res tabú. Res. Has de saber buscar i no quedar-te amb el que et proposen les editorials més grans. De totes maneres, el món del còmic té un problema seriós. Discursos com el de Conxita

“Val la pena rebuscar a les biblioteques i les llibreries. Per sort, hi ha petites editorials i autors i autores que viuen al marge dels tòpics”, ens diu Marc Charles

Herrero durant l’entrega de premis del Saló del Còmic i protestes com la de 2016 a Angoulême segueixen sent necessàries”. Parla del Premi del Saló Internacional del Còmic 2017 i del Grand Prix d’Angoulême 2016, dos premis referents en el món del còmic a l’Estat espanyol i l’Estat francès, respectivament, i que donen impuls a les autores de còmics. Tot i que, en aquest cas, direm autors, ja que la crítica que es va fer en ambdós premis era la pràctica absència de representació de les dones. En el cas d’Angoulême 2016, completament nul·la: de 30 nominats, 0 van ser dones.

Charles en culpa el sistema econòmic: “Les editorials són empreses capitalistes i, per tant, conservadores i patriarcales. No busquis segons quins temes en determinades editorials perquè no els trobaràs. Val la pena rebuscar a les biblioteques i les llibreries. Per sort, hi ha petites editorials i autors i autores que viuen al marge dels tòpics. Jo recomanaria als joves d’avui que llegeixin els còmics de Tik Tok Comics i revistes com *Voltio* i que segueixin editorials com Ediciones Valientes, Libros del Autoengaño, Apa-apa o Fulgencio Pimentel”. I, als més *puretes*, ens recomana que, per conèixer què pot interessar al jovent, seguim *Los cuadernos de Esther* de Riad Sattouf, en què l’autor segueix aquesta nena que viu amb la seva família a París durant vuit anys. Des que en té deu i fins als divuit, escolta els seus interessos i la seva visió del món. El primer volum, ja publicat, recull les preocupacions i les reflexions respecte al consum, l’amistat, la família, els atacs terroristes o les malalties. “Molt recomanable pel conjunt de valors que transmetem com a societat als nostres infants i joves”, conclou Charles.

Rap, cultura que connecta

I, per acabar, diverses veus ens parlen del rap com una via intermèdia -a cavall entre música i poesia- que enlluerna el jovent. A l’article de Xavier Puig al diari *Públic*, *Rap: dels carrers a l’Aula*, la doctora Cristina

RECOMANACIONS 'DELICADES' QUE TRENQUEN TABÚS

CÒMIC

Frances, de Joanna Hellgren (Ed. La Cúpula)
La gorda de las galaxias, de Nicolás (Ed. Mamut Comics)
La vida secreta de los jóvenes, de Riad Sattouf (Ed. La Cúpula)
Los cuadernos de Esther, de Riad Sattouf (Ed. Saprستی)
Mundo Loco, d'Atak (Ed. Fulgencio Pimentel)

INTERNET

Canal Psico Woman, a Youtube

TEATRE

#1000LIKES, de Nus Teatre
És de conya?, de Nus Teatre
Limbo, de Les Impuxibles
Most of all, you've got to hide it from the chick, de Carla Rovira

TV

Oh my goig, de Camille Zonca (Betevé)
Transparent, de Jill Soloway (Amazon Studios)

Aliagas lloa la feina que fa el tallerista Pau Llonch als seus tallers de rap a instituts: “Moltes de les pràctiques acadèmiques al voltant de la lectura de textos no connecten amb la vida dels joves. Els tallers d'en Pau són una proposta brillant per connectar una cosa canònica com la poesia amb els seus interessos”. A més de poder tocar temes propers, es *construeix* cultura de manera comunitària, com explica la doctora en filosofia Gabriela Berti: “Treballem molt l'apoderament. Malgrat que tinguis setze anys, tu també pots crear cultura perquè la cultura no és una cosa consumible, sinó que la produïm entre tots. I volem que prenguin consciència que allò que són *les seves mogudes* estan molt més travessades per allò que els envolta que no per la seva interioritat”. Busqueu les rimas finals dels tallers a Youtube. Temes complexos amb lletres directes. Tot plegat, sense embuts. Com ha de ser. ●

“Treballem l'apoderament. Malgrat que tinguis setze anys, tu també pots crear cultura perquè la cultura no és una cosa consumible”, explica Gabriela Berti

Brúixoles

Seguim nous camins que permeten estimar-nos

El relat d'Ivet Eroles | @IvetEroles

Recordo quan ens estimàvem sense artificis, m'enfilava damunt teu mentre jeies recolzat en una roca i buscava el teu batec càlid a l'entrecoix. Els meus pits encara et miraven altius sota la camisa i tu t'hi aferraves fort amb les mans. Portàvem l'olor de riu enganxada al cos, verda i humida, i el teu cabell era de molsa fresca i d'arrels endins. Per les cames ens corrien regalims d'aigua tèrbola, dibuixant camins que s'aturaven als contorns dels genolls o dels turmells. Teníem per a nosaltres l'ombra que deixa el sol de finals de juliol, les vesprades suaus, els dies finits que s'allarguen. L'estiu era un tapís ocre que revestíem amb aquella llibertat que ens venia dosificada, la capsa dels records que evocaríem de per vida. Creïem que anàvem sense rumb, però el cert és que en aquells escassos vint anys ja tot ens havia vingut donat.

Gaudíem d'aquella innocència que vam abandonar en una cuneta i que ara camina al voral de la carretera, feta parracs i enlluernada pels fars de mitjanit. Es mou coixa a l'espera que algú pari a recollir-la, però desconfia de qualsevol somriure estrany i fuig corrent a la primera de canvi, per amagar-se encongada en un lloc fosc.

No sé quan va ser que, a poc a poc, ens va anar envaint la malfiança d'allò que ens havien explicat. Sé que tu ja no hi eres, que no estaves amb mi, i que n'havien passat tants d'altres. Era ben difícil deslliurar-nos d'aquell amor, romàntic, que ens alimentava des del ventre. Vam néixer amb síndrome d'abstinència i buscàvem l'elixir màgic rere els paranys que nosaltres mateixes ens posàvem, creient que podria salvar-nos. A voltes atrapàvem aquell miratge amb les mans i l'abraçàvem fort, creient que l'estimàvem. Però ben ràpid ens frustràvem en descobrir que la realitat no encaixava en aquell conte que tossudament ens volíem explicar.

En algun punt vam adonar-nos que ens miràvem a través dels altres i que el reflex que ens arribava era una distorsió d'allò que projectàvem. Era un mirall fàcil d'esmicolar que deixava a l'altra banda un abisme que ens naixia costelles endins. Buit i sec. Ni tan sols el teu record es salvava. Quan es va tancar aquell nostre primer amor, va obrir-se un camí costerut ple de bifurcacions que em conduïa a mi, que et conduïa a tu.

Just en aquell moment van començar a aparèixer frases-mantra. Sonaven tan bé que les repetíem als sopars o entre cerveses a la plaça, a mode de consell infal·lible. Però per què no ens funcionaven? En qualsevol moment se'ns podien girar en contra i el temps s'escapava

amb la pressió d'intentar-les aplicar. Les pensàvem tant que no les podíem sentir i no sabíem ben bé on mirar per orientar-nos, al nostre entorn només veïem persones que es perdien dins d'idees laberíntiques.

De tant en tant apareixia algú fent pampallugues, amb un aparador ple de pràctiques, experiències i retòrica on se'ns enfonsava la mirada. De nou ens naixia el desig, l'anhel i una lleu esperança que ens convidava a explorar-nos en companyia. Com de costum, i sense sorpreses, no tot rutllava com imaginàvem. I tal com els miralls, les façanes s'esmicolaven.

En aquest procés experimentàvem fortes recaigudes. Tornàvem de forma cíclica a aquell amor, romàntic. El rebutjàvem i l'enyoràvem, el defugíem i l'esperàvem amb un ram de flors a la porta. No ens convenia, però l'hauríem guardat tan feliç al nostre costat... A èpoques ens en sentíem a resguard i ens en protegíem, com l'exfumatador que s'aparta del tabac, temorós d'enganxar-se de nou a aquella addicció que el reconforta i que lentament el mata, sabent-se per sempre exadictic.

Des de fa un cert temps hem perdut resistència front les ombres que ens són pròpies i ens escarrassem a anomenar-les, preguntant-nos si algun dia ens guarirem d'aquestes llagues que ens cremen i que s'atien amb cada vent nou. Ens movem entre el desengany i el coratge per aconseguir fer-ho millor, tot arrossegant la fermesa dels primers passos, encara que ensopeguem amb cada rostoll. I així caminem encara, amb una brúixola tarada de sèrie que ens pesa a les butxaques. Perduts en el voler ser i sense saber on som.

Però a base de cops resulta que comencem a reconèixer els camins que més sovint ens fan caure, aquells que ens marquen amb cicatrius i amb ferides que ens agrada remenar per deixar-les supurar. Per instint hem après a girar la mirada i descobrim la bellesa allà on no l'havíem imaginat. És quan entren, a poc a poc, totes aquelles idees que abans havíem forçat amb calçador. En algun moment els vam donar un espai i un temps que amb les presses pel resultat ens pensàvem que era mort. Gota a gota es va omplint d'amor aquell abisme que creïem buit i sec. S'omple d'aquest amor que ens és tan propi.

També ens passa que quan considerem que ja ho tenim, que per fi hi hem arribat, apareix un nou esvoranc al qual caiem amb una forta patacada, o bé sentim ressonar de nou els ecos d'un passat que pensàvem ja enterrat. Però la vida, en certa manera, ja ens està bé així; cada nova esquerra és una esclatxa d'esperança. ●

/ RAÚL VÉLEZ

resseny

Vicissituds d'un activista tolstoia

Josep Pimentel | @josep_pimentel

Breu però alhora molt intens, el llibre editat per la prolífica editora Calumnia (Serra de Tramuntana) ens presenta la vida de Sebastià Sunyer i Gavallda (La Pobla de Massaluca 1863-Barcelona 1939). Un home que va ser víctima del judici militar contra la dissidència i l'anarquisme obrer arran de l'atemptat contra la processó del Corpus que va tenir lloc el 7 de juny de 1896 a Barcelona.

Amb motiu de la seva detenció, recorda l'autor de l'obra, Sunyer va patir severes tortures: *"Aquella noche fue terrible para mí: me dieron tal batida de latigazos y palos, que perdí la certeza de los sentidos corporales"*, evoquen les seves paraules.

Propagandista anarcocomunista arrelat a la Barcelona obrera de finals del segle XIX, Sebastià Sunyer va ser condemnat a mort, si bé finalment li van commutar la pena per vint anys de reclusió, dels quals només en va complir quatre, ja que va ser excarcarat gràcies a l'indult que li va concedir el govern el 1900.

Abans de ser arrestat, Sebastià Sunyer s'havia caracteritzat per la seva gran implicació i el seu suport als petits grups d'afinitat que, de manera autònoma i al marge de dinàmiques burocràtiques, irrompien a l'època. És el cas del col·lectiu gracienc Los Desheredados, entre altres.

Una constant del seu ideari, també, va ser la tendència individualista i lliurepensadora, que no va abandonar mai, encara que, en el tram final de la seva vida i ja en plena Guerra Civil, va experimentar un retrobament del seu primer activisme obrer amb la tradició catalana, sindicalista i revolucionària que després l'havia defraudat.

El llibre de Fran Fernández Gómez, coherent, compacte, ben documentat i de lectura fàcil, ens aproxima a la vida i l'obra d'un activista que mai no va amagar la seva admiració per Tolstoi i a través del qual podem conèixer part de la història del nostre país. Una tasca que investigadors com Fran Fernández i el segell Calumnia s'han dedicat a rescatar per oferir-nos-la de manera planera, entretinguda i rigorosa. ●

LLIBRE
Sebastià Sunyer i Gavallda. Vida d'un propagandista tolstoia
Autoria: Fran Fernández Gómez
Editorial: Calumnia (2017)

Les invisibles volen deixar de ser-ho

Jordi Garcia | @La_Directa

(I)nvisibles. Les nostres anàlisis pedagògiques (2017), coordinat per Anna Muñoz i editat per Caliu Espai Editorial, "és un recull d'articles que parlen de pedagogia, entesa des d'una perspectiva crítica i feminista", com s'indica a la contraportada, i ha estat escrit, a través d'un procés assembleari, per dones -tret d'un article conjunt en què ha participat un home.

Pel que fa al contingut del llibre, cal destacar tres aspectes concrets. En primer lloc, la formació de les escriptores, presents a l'acadèmia però també al carrer, amb la gent, amb les lluites, fet que els ha permès criticar els límits de l'educació actual i alguns dels continguts que es generen dins l'acadèmia per poder avançar cap a la transformació social.

En segon lloc, cal destacar el feminisme. El llibre

està escrit per dones i això ja és un acte feminista en el context actual. Però, a més, els textos estan travessats per un discurs netament feminista, molt necessari si el que es vol és transformar la societat en el camp que siga.

Finalment, no podem deixar d'esmentar l'educació, que representa el contingut principal del llibre. Tots els textos coincideixen a criticar aspectes de l'educació actual, que, evidentment, pel fet de representar un model integrat dins un sistema injust i miserable com és el capitalisme, té moltes mancances. Cal afegir que, a banda d'una crítica potent i necessària, les autores també aporten la seua proposta per caminar cap a una societat en què l'educació pugui ser eixa peça de l'engranatge que ajude a lluitar per la llibertat mentre construeix subjectes lliures. ●

LLIBRE
(I)nvisibles. Les nostres anàlisis pedagògiques
Coordinació: Anna Muñoz
Editorial: Caliu-Espai Editorial (2017)
Pàgines: 200

Un bram a l'esperança

Àlex Romaguera | @AlexRomaguera

MÚSICA
Demà
Brams
Segell: Música Global, 2017

Diu que l'esperança és l'últim que es perd. Per als Brams, aquesta màxima ha funcionat durant 27 anys, d'ençà que van saltar als escenaris per entonar melodies que reivindiquen justícia i llibertat. A manera d'articles d'opinió musicats, les cançons de la formació berguedana anhelaven un país que, en el darrer cicle polític, apunta cap a la ruptura amb l'Estat i nous models de governança.

Brams parla d'això i molt més a través d'un rock patumaire que, amb el pas dels anys, ha gua-

nyat solidesa gràcies a l'ofici dels seus músics i d'un Titot acostumat a oferir-nos lletres inspirades en Espriu, Salvat-Papasseit i altres creadors.

Demà, el tretzè disc d'una llarga carrera, recull aquesta esperança a tocar dels dits ("Demà" o "No ho pararem"); i també s'apropa al drama de les refugia-des ("Turcs i cavallets"), a les misèries de l'exministre de l'Interior espanyol ("Dóna el teu cos a la ciència") o al viacrucis del poble sahrauí ("Sàhara"), que, com el català, busca el seu destí perquè res no quedi a l'atzar. ●

/ VICTOR SERRI

Mercè Girona,
activista ecologista i
fundadora del CEPA

“La relació amb els partits d’esquerreres ha portat friccions dins l’ecologisme”

Mariana Cantero | @cantero_mariana

Amant de la natura i educadora d’escola bressol de professió, Girona va començar a endinsar-se en la lluita ecologista l’any 1982, quan el seu barri, la Font Santa d’Esplugues de Llobregat, va ser escollit per ubicar-hi una deixalleria. Teòricament, l’equipament estava destinat a residus inerts, terres i runes, però en van començar a sortir fums i pudors, motiu pel qual el veïnat es va organitzar per lluitar en contra d’una infraestructura que podia comportar problemes importants per a la salut, ja que estava situat a pocs metres d’una escola i d’un nucli habitat. Durant el procés de lluita i reivindicació, el grup va crear la Coordinadora Antiabocadors del Baix Llobregat i va aconseguir una victòria parcial: que l’abocador comencés a funcionar només per a runes i terres. El procés, però, va ser molt dolorós, ja que hi van morir dos tècnics i tres més van resultar intoxicats quan anaven a buscar mostres per analitzar-les. Pocs anys després, l’equipament es va clausurar i ara és un parc. Girona va ser una de les fundadores del Centre d’Ecologia i Projectes Alternatius.

Com has viscut aquests 35 anys d’activisme ecologista?

Com a grup, ens hem anat educant en defensa ambiental amb l’experiència i el contacte amb professionals de la investigació i de la ciència, tant en l’àmbit de la salut ambiental com en el de l’impacte ambiental. Ens hem format a partir dels conflictes que hem detectat i vam fundar el Centre d’Ecologia i Projectes Alternatius (CEPA) per donar una visió crítica de la problemàtica d’aquestes infraestructures, però també per proposar alternatives. Hem lluitat als abocadors del Garraf i el Papiol i, després, contra el Pla de residus de la Conca de Barberà i el Baix Llobregat. Ens hem focalitzat en els àmbits de la indústria, la gestió de residus i el medi natural. És la part més bruta i veiem que, en 30 anys, hem avançat molt poc com a societat.

Com creu que ha evolucionat el moviment ecologista català?

Fa uns quinze anys, la nostra entitat, juntament amb tres o quatre més que som les més implantades al territori, vam crear la federació Ecologistes de Catalunya. Pensem que, com a moviment, no estem en el millor moment; hauríem de tenir més influència en l’àmbit social. Veiem que el que s’està fent en l’àmbit de defensa i protecció del medi ambient no és correcte perquè la majoria de les polítiques desenvolupades parteixen d’una visió antropocèntrica: es miren des del vessant de les necessitats humanes i no s’advoca per la preservació del medi i el territori. Llavors, ens trobem que, com a moviment, anem una mica a contracorrent del que marca la societat de consum.

Quina relació hi ha actualment entre l’ecologisme de base i la gent que ha arribat a les institucions?

El paper dels partits d’esquerreres, que hauria de ser el de donar suport, és un factor limitant. En el cas d’ICV, els Comuns o fins i tot gent de la CUP, amb la qual hem tingut enfrontaments per la gestió dels boscos, a vegades ha tingut més pes la voluntat de no perdre suport social i polític que no pas la de fer el que necessitaria el país. S’ha de canviar aquest model sistèmic; si no anem per

aquí, tot són discursos. Molts d’aquests partits d’esquerreres desenvolupen el discurs, però, a l’hora de la veritat, no són conseqüents. Per això, des del moviment ecologista de base, defensem la independència respecte a qualsevol opció política. Pot ser que els que avui participen a les lluites al teu costat, una vegada arribats al poder, desenvolupin polítiques nefastes en relació amb el medi natural o els residus, que és el que va passar amb el tripartit i durant els últims quinze anys. Si governa l’esquerra, hem de criticar tot el que considerem que és tirar enrere i no avançar. Aquest tema ha generat una mica de fricció dins el moviment ecologista a Catalunya... entre uns que estan fent seguidisme del que planteja l’administració i nosaltres, que creiem que no s’ha de fer cap mena de concessió a l’administració ni a les empreses.

Com valora les polítiques mediamientals que s’estan portant a terme a Catalunya?

Tenim casos com els transvasaments, el canal Segarra-Garrigues o el runam salí d’Iberpotash que contradiuen la directiva d’aigües. També es contradiu la directiva de qualitat de l’aire amb les cimiteres del Penedès o el Baix Llobregat. Pel que fa als residus, la Generalitat desenvolupa unes polítiques que són pura fal·làcia. L’últim pla de gestió de residus a Catalunya destina el 87% del pressupost a millorar infraestructures de tractament finalista de residus, és a dir, a millorar incineradores, abocadors i ecoparcs en comptes d’apostar per la recollida porta a porta i les plantes de compostatge. Si continuem així, seguirem tenint una recuperació dels residus del 30%, com tenim ara. Aquesta és la realitat, la fotografia d’un programa és el seu pressupost. Per això reivindicuem la necessitat d’una nova llei de residus i consum i la seva regulació. Que hi hagi un canvi en la producció, que no es pugui fabricar res que no sigui reutilitzable, reparable, reciclable i amb el mínim embolcall possible. Aquest és un canvi important, hem d’anar cap a una indústria verda. Si realment avancem cap a una república catalana, ha de ser amb un paradigma totalment diferent i canviant aquestes línies d’actuació. Tenim molta esperança en un canvi de fons. ●

Si continuem així, seguirem tenint una recuperació dels residus del 30%, com tenim ara